

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. สภาพและปัญหา
  - 1.1 ความหมายของสภาพ
  - 1.2 ความหมายของปัญหา
2. หลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
  - 2.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน
  - 2.2 แนวการจัดการศึกษา
  - 2.3 ลักษณะการเรียนรู้อันพึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
3. การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 3.1 ความหมายของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 3.2 ความสำคัญของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 3.3 ความเป็นมาและหลักการในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 3.4 วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 3.5 ประเภทแหล่งเรียนรู้
  - 3.6 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 3.7 การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
4. แนวการดำเนินงานจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนตามระบบวงจรควบคุมคุณภาพ
  - 4.1 การจัดการคุณภาพ
  - 4.2 การดำเนินงานจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
    - 4.2.1 การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการวางแผน
    - 4.2.2 การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการดำเนินงาน
    - 4.2.3 การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการตรวจสอบ
    - 4.2.4 การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการปรับปรุงและพัฒนา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพและปัญหา

1. ความหมายของสภาพ

สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2531, หน้า 28) ได้ระบุว่าสภาพ หมายถึง สิ่งที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ และเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อให้เกิดการพัฒนา

แม็คเนย์ล (Mcneil, 1977, p. 74) ได้ให้คำจำกัดความของสภาพว่า หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกันระหว่างพฤติกรรมหรือเจตคติของผู้เรียนในสภาพที่ยอมรับกับสภาพที่ได้จากการสังเกต

คาฟแมน (Kaufman, 1981, p. 8-343) กล่าวถึงสภาพ หมายถึง สิ่งที่เป็นอยู่หรือกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่สามารถวัดได้ในแต่ละจุดประสงค์หรือเป้าหมาย

สตีแยร์ส, และพอร์เตอร์ (Steers & Porter, 1991, p. 245) ได้กล่าวว่า สภาพ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากความสมดุลภายในที่ทำให้แต่ละบุคคลต้องการดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้สภาพมีความสมดุลตามปกติ

ฮอดจกินสัน (Hodgkinson, 1991, p. 94) ได้ให้คำจำกัดความว่า สภาพ คือ สิ่งที่เป็นอยู่ ดำรงอยู่ หรือคงอยู่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกัน มีความสมดุล

จากนิยามดังกล่าว สรุปได้ว่า สภาพ หมายถึง สิ่งที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ปฏิบัติอยู่และเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อให้เกิดการพัฒนา

2. ความหมายของปัญหา

ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของปัญหาไว้ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2524, หน้า 34) กล่าวว่าปัญหา หมายถึง สภาพการณ์ที่ตกอยู่ในสภาวะไม่สามารถตัดสินใจหรือหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจไม่ได้ หรือสภาพที่บุคคลทั้ง 2 ฝ่าย มีความคิดเห็นหรือความเชื่อไม่ตรงกัน

อัยนา เพ็ชรทองคำ (2545, หน้า 61) ได้ให้คำจำกัดความของปัญหา หมายถึง สภาพความแตกต่างทางความคิดเห็นของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีทั้งข้อดี และข้อเสีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงาน

สุรพล พุฒคำ (2546, หน้า 8) กล่าวว่า ปัญหา หมายถึง ความสลับซับซ้อนของสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับสถานการณ์เพียงบางสถานการณ์หรือหลายสถานการณ์ในเวลาเดียวกันก็ได้

กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป., หน้า 175-176) ได้ให้คำจำกัดความของปัญหา หมายถึง สภาพคับข้องใจในสถานการณ์ที่บุคคลจะต้องตัดสินใจเลือกเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งในเงื่อนไขที่ปรารถนา หรือไม่ปรารถนาในเวลาเดียวกัน

ฮอย, และมิสเกล (Hoy, & Miskel, 2001, p. 336) กล่าวว่าปัญหา หมายถึง ความไม่พึงพอใจที่มีความจำเป็นต้องเอาใจใส่ดูแลหรือขาดการเอาใจใส่ดูแล และยังเป็น ความแตกต่างของวิธีการแก้ปัญหาและการเลือกวิธีการแก้ปัญหา ปัญหาอาจจะนำไปสู่หรือ อาจไม่นำไปสู่การแก้ปัญหา และปัญหาอาจได้รับการแก้ไขหรือไม่ได้รับการแก้ไข เมื่อวิธีการ แก้ปัญหานั้นถูกนำไปใช้

จากที่นักวิชาการกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ปัญหา หมายถึง สภาพการณ์ที่ไม่ พึงประสงค์ที่บุคคลมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน แต่ต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ ส่งผลกระทบต่อการทำงาน

หลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1 ความหมายการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษาที่เป็นกระบวนการอย่างเป็น ระบบ โดยมีปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่าคนที่มี คุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวที ระหว่างประเทศได้ คนในสังคมมีความสุข มีความสามารถในการประกอบอาชีพการงานอย่างมี ประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษา เบื้องต้นที่หล่อหลอมคนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนั้นนักวิชาการได้ให้ความหมายของ การศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ได้กล่าวถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานว่า หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 2)

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2542, หน้า 2) กล่าวว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาที่จำเป็น ที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐาน และฐานที่แข็งแรงมั่นคง

วิเศษ ชินวงศ์ (2544, หน้า 8) กล่าวว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง เป็นการจัดการศึกษาเบื้องต้นที่หล่อหลอมให้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม

สถาบันราชภัฏนครราชสีมา (2546, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานว่า หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน รวมถึงการเรียนการสอนในระดับต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานให้แก่การเรียนรู้ขั้นต่อไป เช่นการศึกษา สำหรับเด็กวัยเริ่มต้น การศึกษาระดับประถม การสอนให้รู้หนังสือ ทักษะความรู้ทั่วไป ทักษะ เพื่อการดำรงชีวิตสำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ ในบางประเทศการศึกษาขั้นพื้นฐานยังขยาย ขอบเขตไปถึงระดับมัธยมด้วย

สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี (2546, ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การเรียนรู้สิ่งที่จำเป็นพื้นฐานสำหรับการครองชีวิต ทั้งใน เนื้อหาความรู้ เทคโนโลยี ทักษะ และเจตคติ

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ (2546, หน้า 5) กล่าวว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาเบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไป รวมถึงผู้ที่มีความสามารถพิเศษ และผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ มีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

จากที่นักการศึกษากล่าวมาสรุปได้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งรวมถึง... กระบวนการสอน ในระดับต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานให้แก่การเรียนรู้ขั้นต่อไป เช่น การศึกษาสำหรับเด็กวัยเริ่มต้น การศึกษาระดับประถมศึกษา การสอนให้รู้หนังสือมีทักษะความรู้ทั่วไป ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ การศึกษาขั้นพื้นฐานยังขยายขอบเขต ไปถึงระดับมัธยมศึกษาด้วย

1.2 หลักการ และวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.1 หลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา 15 กำหนดให้การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ

- 1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
- 2) การศึกษานอกกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 16 กำหนดให้การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับ และประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น สองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาคตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 17 กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 กำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษาดังนี้ 1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็ก ซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น 2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันอื่น หรือพุทธศาสนา และ 3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการโรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 9-12)

วิเศษ ชินวงศ์ (2544, หน้า 2-9) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 ที่กำหนดว่าบุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีโดยรัฐไม่เก็บค่าใช้จ่าย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาได้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเช่นกัน และหมวด 3 ได้กำหนดระบบการศึกษาเป็น 3 ระบบ ได้แก่ 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาคตามอัธยาศัย

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยมีการเทียบโอนผลการเรียนรู้อะไรก็ได้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพหรือจากประสบการณ์การทำงาน การศึกษาในระบบมีสองระดับ ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี ก่อนระดับอุดมศึกษา

การศึกษาภาคบังคับเก้าปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นที่เก้าของสถานศึกษาภาคบังคับ
การจัดการศึกษาปฐมวัย และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้

1.2.2 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 2-3) กล่าวถึง
วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ไว้ 4 ประการ คือ

1. ความเสมอภาคและบูรณาการ สิทธิและความเท่าเทียมทางการศึกษา
กล่าวคือ จุดมุ่งหมายนี้ต้องการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน จะเน้นการให้
เด็กด้อยโอกาสเข้าเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ โดยเห็นว่าการเรียนร่วมกับเด็กธรรมดาจะทำให้
ไม่มีความรู้สึกแบ่งแยก และเด็กด้อยโอกาสก็จะเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ อันเป็นการเตรียมเด็ก
เข้าสู่สังคมอย่างราบรื่นด้วย แต่ในความเป็นจริงแล้วมีอยู่หลายกรณีที่ไม่อาจกระทำได้ ตัวอย่าง
ที่ชัดเจน คือ เด็กพิการมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาอย่างรุนแรง ไม่อาจจะ
เรียนร่วมชั้นกับเด็กอื่นๆ ได้ นอกจากนั้นข้อจำกัดในด้านนโยบาย หรือกฎหมายของ
บางประเทศได้กลายเป็นอุปสรรคต่อการเรียนร่วมของเด็กด้อยโอกาส

2. คุณภาพของการศึกษา เน้นการเรียนรู้เพื่อชีวิต กล่าวคือ
คุณภาพของการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องการศึกษาเพื่อชีวิตนั้น เป็นหลักสำคัญประการหนึ่งใน
การปฏิวัติการศึกษาซึ่งยูนิเซฟ ได้กล่าวถึงในรายงานประจำปี พ.ศ. 2542 ในประเด็นของ
ความสอดคล้องของการศึกษาต่อสถานการณ์ของสังคมและชุมชน และการให้เด็กด้อยโอกาส
ได้เรียนรู้ในด้านการดำรงชีวิต นอกเหนือไปจากวิชาการที่สอนอยู่ในโรงเรียนปกติ จะเห็นได้ว่า
หลายประเทศได้มีการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ
มีการปรับปรุงวิธีการวัดผลของการศึกษาให้มีการวัดผลสำเร็จในการเรียนรู้เพื่อชีวิตควบคู่ไปกับ
ผลการเรียนด้านวิชาการด้วย ปรับปรุงการให้บริการการศึกษาแก่เด็กพิเศษให้มีประสิทธิภาพ
และประสิทธิผลยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการอบรมและชักชวนผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู บิดามารดา และ
ชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมคุณภาพของการเรียนการสอน

3. การศึกษากับการพัฒนาเด็กเน้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพให้ถึง
ขีดสุด อันจะนำไปสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีบทบาทในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และ
เป็นพลเมืองดีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

4. เอกลักษณะทางวัฒนธรรมเน้นการเปิดโลกทัศน์ของเด็ก
ด้านวัฒนธรรม จุดมุ่งหมายนี้อาจแยกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ การจรรโลงเอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรม ทั้งในระดับกลุ่มชน และระดับชาติ และการพัฒนาทัศนคติที่ยอมรับความแตกต่าง
ด้านวัฒนธรรมของผู้อื่นในสังคม

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545, หน้า 1-8) กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยทั่วไป มีวัตถุประสงค์หลายประการ คือ

1. ให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ โดยถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหาความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสม วางตัวได้เหมาะสมในสังคม มีความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ โดยมีสถานศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียกว่าโรงเรียน มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียน สถานศึกษาปฐมวัย ทำหน้าที่ให้บริการทางการศึกษา

2. เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ และจัดให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมเกื้อหนุนให้เด็กก่อนวัยเรียนขั้นพื้นฐาน ได้มีการพัฒนาการทั้งร่างกาย เขาวนปัญญา ความสนใจที่เหมาะสม มีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป การจัดการส่วนนี้ โดยทั่วไปเป็นความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น

3. ให้โอกาสทางการศึกษา โดยเข้าถึงผู้รับบริการที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาดำเนินการตามปกติที่มีอยู่หลากหลาย มุ่งไปที่ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มิใช่ฐานะยากจน ผู้ที่พลาดโอกาสได้รับการศึกษาในบางช่วงของชีวิต ผู้ที่มีปัญหาทางร่างกาย จิตใจหรือสติปัญญา การจัดการศึกษาเช่นนี้ มักดำเนินการโดยสถานศึกษาเฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือโดยวิธีการอื่นนอกกรอบและตามอัธยาศัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ การศึกษาในระบบทางไกล เป็นต้น

4. ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ เฉพาะด้านเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษา ที่ดำเนินการวิเคราะห์วิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิม ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทาง เช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น มักดำเนินการในรูปแบบประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การดูงาน การฝึกปฏิบัติเฉพาะ เป็นต้น

5. พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เต็มความสามารถ และตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ เน้นการพัฒนามนุษย์ในลักษณะบูรณาการ คือให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา คุณธรรมความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาต้องจัดให้ แต่หากสถานศึกษาไม่สามารถดูแลได้ครบถ้วน ก็ต้องจัดเสริมเติมให้ในลักษณะการฝึกอบรมเฉพาะ การแทรกในกิจกรรมการเรียน การสอนปกติ หรือใช้สื่อต่างๆ ช่วยเสริม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัววัดความสามารถในการจัดการของผู้บริหาร จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารต้องกำหนด เกณฑ์จากวัตถุประสงค์ที่ระบุ ซึ่งผู้บริหารต้องได้รับการประเมินจากเป้าหมาย และ วัตถุประสงค์ที่กำหนด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ 1) ให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ 2) เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ จัดให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง 3) ให้โอกาสทางการศึกษา โดยเข้าถึงผู้รับบริการที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาดตามปกติที่มีอยู่หลากหลาย 4) ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ และ 5) พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เต็มตามความสามารถและตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ

1.3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวปฏิรูปการศึกษา

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคคล เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในสังคม หากมองสภาพตามความเป็นจริง ประชาชนยัง ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ครบถ้วน รัฐต้องกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับเป็นขั้นต่ำไว้ก่อน สำหรับประเทศไทยได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้เก้าปี ซึ่งรัฐต้องกำกับดูแลให้เกิดผลให้ได้มากที่สุด หลังจากนั้นก็ควรยกระดับการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นต่อไป

การจัดการศึกษาภาคบังคับ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ นั้น รัฐบาลควรจัดการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา สำหรับการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง โดยกำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดใน สถานศึกษา คำว่า สถานศึกษานั้นมีความหมาย 3 ประการ คือ

1.3.1 สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม ของเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

1.3.2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่ สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

1.3.3 ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษา นอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรมหาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการโรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางสังคมอื่นเป็นผู้จัด

การจัดการสถานศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีคณะกรรมการ และผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ โดยแต่ละโรงเรียนต้องมี

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา กรรมการประกอบไปด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ (ปรัชญา เวสารัชช์, 2545, หน้า 42-43)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวปฏิรูปการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามที่สังคมไทยมีความต้องการ กล่าวคือ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญาหรือเป็นคนเก่ง และมีความสุขอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชน สถานศึกษา ผู้ปกครอง บุคลากรทางการศึกษา ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาจัดทำสาระการเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

1.4 การกิจของสถานศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ในการผลิตคนให้มีคุณภาพ มีงานวิชาการเป็นหลัก มีหลักสูตรเป็นหัวใจของวิชาการ ซึ่งใช้เป็นแผนที่ในการทำงานของโรงเรียน เป็นพิมพ์เขียว (blueprint) ในการทำงานทางการศึกษาของโรงเรียนโดยตรง พัฒนาคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ มีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตร และด้านภาวะสุขภาพ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจหลักสูตรเป็นอย่างดี ต้องรู้ถึงความแตกต่างและจุดเน้นของหลักสูตรแต่ละระดับ เพื่อจะได้กำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตร และกำกับดูแลบุคลากรที่รับผิดชอบหน้าที่ในส่วนต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการจัดการศึกษาให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามความคาดหวังนั้น หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดเป้าหมายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่จะเกิดกับผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 1-2)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดว่าสถานศึกษา คือ หน่วยงานที่สำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาในระบบ ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาจึงเน้นที่โรงเรียน โดยเฉพาะนักเรียน งานปฏิรูป 5 ด้าน ที่โรงเรียนจะดำเนินการ คือ

1. ปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนตาม หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีเจตนารมณ์ให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษา ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาจึงเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เป็นนักเรียน ผู้เรียนที่เป็นครู และเป็นผู้บริหาร รวมทั้งที่เป็นกรรมการสถานศึกษาและพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนด้วย

2. ปฏิรูปการสอน เพื่อการประกันคุณภาพการสอนของครู เมื่อครูเรียนรู้แล้วจะเปลี่ยนพฤติกรรมและวิธีสอน โดยเรียนรู้เอง เปลี่ยนเอง ประเมินผลตนเอง แล้วนำไปแก้ไขปรับปรุงหรือขยายผลต่อเมื่อประสบความสำเร็จ

3. ปฏิรูปการบริหาร เพื่อการประกันคุณภาพการบริหาร เมื่อผู้บริหาร เรียนรู้แล้วก็จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนให้เป็นไปตามแนวทาง และเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา

4. ปฏิรูประบบตรวจสอบและควบคุมคุณภาพภายใน โดยการประเมินตนเอง เพื่อประกันคุณภาพทั้งโรงเรียน มีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของโรงเรียนอย่าง ครบถ้วนเป็นระบบ สามารถแสดงจุดแข็งจุดอ่อนที่โรงเรียนจะนำไปใช้พัฒนาศักยภาพของ ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างหลักประกันให้ผลงานของโรงเรียนเป็นที่พึงพอใจ ของนักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ

5. หากโรงเรียนได้ดำเนินงานทั้ง 4 ด้านข้างต้นอย่างเต็มที่แล้ว โดยมี ผลสำเร็จอยู่ที่คุณภาพของนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งเป็นคนดี มีความสามารถ และ มีความสุขในการเรียนรู้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โรงเรียนก็จะพร้อมรับการตรวจสอบและควบคุม คุณภาพ หรือการประกันคุณภาพจากภายนอก ซึ่งเป็นภารกิจที่ทุกโรงเรียนของทุกสังกัด ในประเทศไทยจะต้องกระทำตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ภารกิจของสถานศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา มุ่งเน้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนให้บรรลุสู่ความเป็นคนเก่ง ดี และมีสุข ได้ในมาตรฐาน เดียวกันจะต้องเชื่อมโยง 3 เรื่องหลัก คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน นอกจากจะต้องมีความรู้และ ทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรแล้ว ยังต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ ตลอดจนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มาตรฐานด้านกระบวนการที่ สถานศึกษาต้องมีการจัดองค์กรโครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ส่งเสริม ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ที่สำคัญต้องมีกิจกรรม การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงมาตรฐานด้านปัจจัย คือ ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ ขณะที่ครูต้องมีความสามารถในการจัดการเรียน การสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ตลอดจนมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น

2. แนวการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดสาระสำคัญของหมวดนี้ ครอบคลุมหลักการ สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทางการมีส่วนร่วม สร้างสรรค์วิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการ เรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึง มาตรา 30 มีสาระสำคัญ ดังนี้

มาตรา 22 หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 สาระการเรียนรู้ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย การเมืองและการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

มาตรา 25 บทบาทของรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงาน และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 การประเมินผลการเรียนรู้ พิจารณาจากพัฒนาผู้เรียนความประพฤติ สังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไป ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และให้นำผลการประเมินดังกล่าว มาใช้ประกอบการพิจารณาในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ ในวาระหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อ

ต่อสังคม หลักสูตรระดับอุดมศึกษา เพิ่มการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง การค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 13-17)

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจน แม้ว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ของชาติเป็นงานที่ยาก แต่เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ที่มุ่งสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ทุกส่วนของสังคมไม่ว่าฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชน ต้องมีความเข้าใจตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข

3. ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ปรีชา มาลฉวรรณโณ (2545, หน้า 10-11) ได้กล่าวถึง ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมนโยบายการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนทันสมัย เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต มีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา ภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่คน สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดี ทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1. ความหมายของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541, หน้า 8) ได้สรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนว่า หมายถึง บุคลากร บริเวณ สถานที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญที่โรงเรียนหรือหน่วยงานจัดให้เกิดการเรียนรู้

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 6) กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการ และประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแหล่งการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545, หน้า 43) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ คือ แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดและดำเนินการได้เอง เช่น สวนพฤกษศาสตร์ การจัดมุมหนังสือต่าง ๆ หรือ แหล่งการเรียนรู้ที่อยู่นอกโรงเรียน เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ ชุมชน สถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

ประพัฒน์ วรทรัพย์ (2546, หน้า 54) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง สถานที่ สถานการณ์ บุคคล หรือกลุ่มบุคคล ที่สามารถใช้เป็นสื่อในการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เกิดขึ้นในวิถีชีวิต และเกิดขึ้นจากมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 2) ได้สรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อขยายประสบการณ์ของนักเรียน และเชื่อมโยงสู่การใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนอาจ

เรียนรู้ร่วมกับเพื่อนตามกระบวนการเรียนการสอนหรือเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจ

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ได้ว่า แหล่งเรียนรู้ คือ แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการ และมวลประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

2. ความสำคัญของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

ณรงค์ กาญจนานนท์ (2536, หน้า 29) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเป็น ตัวแปรที่สำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของนักเรียน ทั้งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของ นักเรียนด้วย ผู้บริหารโรงเรียนที่มุ่งพัฒนาให้นักเรียนเป็นทั้ง “คนเก่ง” และ “คนดี” จึงจำเป็นที่ จะต้องมุ่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นประการสำคัญ ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อตัวนักเรียนแล้ว ยังมีผลต่อการบริหารบุคลากรในโรงเรียนด้วย แหล่งเรียนรู้ที่ดีจะช่วยกล่อมเกลาความรู้สึกของ บุคคลให้มีความรู้ที่ดีต่อกัน ซึ่งความรู้สึกที่ดีต่อกันจะช่วยสร้างความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน เอื้ออาทรกัน จะช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขในการทำงานร่วมกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง ในการทำงาน ทำให้การบริหารเกิดความคล่องตัว โรงเรียนจะสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 4) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้มีเป้าหมาย เพื่อพัฒนาทักษะ และความสามารถต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ หรืออาจกล่าวได้ว่า แหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (self-actualization)

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 7) ได้ให้ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. แหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย
2. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. แหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
4. แหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ
5. แหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิชาการและประสบการณ์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน คือ เป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสถานที่ปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การเรียนรู้ด้วยตนเอง เสริมสร้าง ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ภาคปฏิบัติของผู้เรียน

3. ความเป็นมาและหลักการในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

ในต่างประเทศแหล่งเรียนรู้ปรากฏขึ้นเมื่อต้นปี ค.ศ. 1960 แนวคิดดั้งเดิมเป็นการบูรณาการระหว่างบริการโสตทัศนูปกรณ์กับบริการห้องสมุดเข้าไว้ภายใต้หน่วยงานเดียวกัน เพื่อสนองความต้องการเรียนรู้ทางการศึกษาของประชาชนในชุมชน โดยบรรณารักษ์มีส่วนช่วย

ให้แนวคิดในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหมดเพื่อการเรียนรู้อย่างกว้างๆ โดยวิธีการศึกษาอย่างอิสระ ส่วนผู้ชำนาญในด้านสื่อต่างๆ และด้านการอ่านได้ให้แนวคิดในการเรียนรู้โดยการใช้สื่อในรูปแบบต่างๆ ให้วิธีการวิเคราะห์และกำหนด (diagnostic prescriptive) แนวคิดเกี่ยวกับแบบของการเรียนรู้ (learning style) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสื่อที่มีใช้เพียงสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้ดีกว่าการบรรยายตามหนังสือที่เคยปฏิบัติมา ดังนั้น ประเทศตะวันตกบางประเทศได้จัดบริการดังกล่าวในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) เป็นบุคคลแรกในกลุ่มประสบการณ์ก้าวหน้า ซึ่งมีความเชื่อว่าประสบการณ์จะนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการลงมือกระทำและหาประสบการณ์ด้วยตนเอง สถานการณ์ที่สร้างขึ้นจะต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ต่อมาในปี ค.ศ. 1896 มีแนวความคิดเรื่องการจัดห้องเรียนแบบยึดถือประสบการณ์ด้วยการกระทำ โดยมีนักการศึกษาชาวอเมริกัน ชื่อจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ตั้งโรงเรียนทดลองขึ้นที่เมืองชิคาโก (Chicago) มลรัฐอิลลินอยด์ (Illinois) การเรียนการสอนในโรงเรียนนี้แตกต่างจากโรงเรียนอื่นๆ คือ ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนมากขึ้น มีโอกาสเลือกประสบการณ์ในการเรียนให้เหมาะสมกับสภาพของตน ผู้สอนไม่จำเป็นต้องให้ผู้เรียนที่เรียนเก่งและเรียนอ่อนทำทุกอย่างเหมือนกัน ในระยะหลัง เอ. เอส. นีล (A.S. Neill) ได้สร้างโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summerhill School) ขึ้น เป็นโรงเรียนกินนอน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนที่สำเร็จออกไปมีความสุขในชีวิต ผู้เรียนจะได้เรียนตามความต้องการและความสนใจ มีอิสระในการประกอบกิจกรรมไม่กำหนดตารางและไม่แบ่งชั้นเรียน ต่อมาการเรียนการสอนได้เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามลำพัง (independent study) เป็นการศึกษาแบบรายบุคคล (individualized instruction) บทบาทของผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ควบคุมมาเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้เลือกปฏิบัติสิ่งที่ตนสนใจ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่มและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (บุญเกื้อ ควรวาเวช, 2530, หน้า 88-90)

สำหรับประเทศไทย ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้เริ่มทดลองจัดศูนย์การเรียนเป็นครั้งแรกที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2516 และได้นำมาทดลองกับนักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนเป็นการจัดแบบการจัดศูนย์วิชาการไว้ในห้องเรียน มีอุปกรณ์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนไว้ นักเรียนที่สนใจก็จะมารวมในศูนย์การเรียน ปฏิบัติกิจกรรมและใช้อุปกรณ์ตามที่กำหนดไว้ มีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ปรากฏว่าผลการทดลองเป็นที่น่าพอใจ เพราะเป็นการส่งเสริมความสนใจความถนัดของนักเรียนและช่วยไม่ให้นักเรียนเบื่อหน่ายต่อการเรียน ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็น ดัดสินใจการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ในการจัดแหล่งเรียนรู้โดยทั่วไป สิปปนนท์ เกตุทัต (2542, หน้า 7) กล่าวว่า การศึกษาไทยในอนาคตต้องจัดแหล่งเรียนรู้ในลักษณะเครือข่าย โดยให้ทุกคนในชาติได้เข้ามา

มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยว่า การศึกษาเพื่ออนาคตต้องไม่เป็นระบบที่มีศูนย์กลางความรู้และการบริหารจัดการ แต่จะเป็นระบบที่คนทุกกลุ่มทุกแห่งมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ มีกระจายอยู่ทั่วทุกถิ่นของประเทศไทย โดยไม่มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษา โดยมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต และทุกส่วนในสังคมมีส่วนในการเกื้อหนุนการศึกษาด้วย จัดให้แหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง การนำเอาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้มารวมไว้ในที่ใดที่หนึ่งในชุมชนเพื่อกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความเปลี่ยนแปลงเจตคติพฤติกรรมไปตามความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลตลอดชีวิต แหล่งเรียนรู้ อาจจะประกอบด้วยสื่อต่าง ๆ สื่อทัศนูปกรณ์ที่จัดไว้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล โดยทั่วไปจะจัดเป็นมุมต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือพิมพ์ มุมการเมือง มุมสุขภาพ มุมเกมส์ต่าง ๆ และวิดีโอ มุมการศึกษาต่อเนื่อง เป็นต้น (บุญเลิศ มาแสง, 2531, หน้า 3) และสุจิต ศิลารักษ์ (ม.ป.ป., หน้า 4) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ต้องอยู่ภายใต้บรรยากาศที่จะทำให้ประชาชนได้รับความรู้ที่มีประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้มีเนื้อหาเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด มีกิจกรรมที่จะมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มมีความรู้ที่ประชาชนจะไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง เป็นต้น โดยต้องอาศัยความร่วมมือประสานงานกันทั้งภาครัฐและเอกชน และส่งเสริมให้ประชาชนมีความสำนึกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของการจัดแหล่งเรียนรู้

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541, หน้า 18) ได้กล่าวว่า หลักการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทน ประการที่สำคัญคือต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลาย โดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าลงมือปฏิบัติจริง และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และวิธีการหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ ข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีดังนี้

1. บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง หรือเสมือนภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองมากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการดูแลสภาพแวดล้อมให้

เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

การจัดการเรียนรู้มีหลายรูปแบบหลายวิธีทั้งที่เป็นแบบสัมผัส การสาธิต การทดลอง การเล่นเกม การเล่านิทาน การละเล่นพื้นบ้าน การฝึกปฏิบัติจากผู้ การสร้างสรรค์จินตนาการของผู้เรียน เป็นต้น จากวิธีการเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นพบด้วยตนเอง สร้างความรู้ด้วยตนเอง อันนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต และได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การเป็น “องค์กร” ทำหน้าที่เป็น “แหล่งเรียนรู้” ให้สมบูรณ์ไว้ 7 ประการ กล่าวคือ

1. วัตถุประสงค์ โดยกำหนดให้นำ “การศึกษา” มาเป็นเครื่องมือสร้างฐานความรู้ โดยกำหนดไว้ในพันธกิจของแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ให้ชัดเจน

2. มาตรฐาน การบริหารการศึกษาต้องจัดทำให้เป็นมาตรฐานสากล รวมทั้งการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จให้เป็นเอกสารสำหรับหน่วยงานอื่น ใช้ประโยชน์

3. เพื่อนร่วมงานหรือหุ้นส่วน การทำงานต้องทำงานกับบุคคลหลายฝ่าย จึงจะสามารถให้บริการในฐานะ “แหล่งเรียนรู้” ได้อย่างเต็มที่

4. ทรัพยากรและขีดความสามารถ บุคลากรของแหล่งเรียนรู้ต้องร่วมมือใกล้ชิดกับนักวิชาการอาชีพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้

5. การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และบุคลากรของแหล่งเรียนรู้ต้องได้รับการอบรมและทำงานร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มพูนพัฒนาศักยภาพของตน

6. ขยายเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ โดยใช้ประโยชน์ของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ประชาชนทุกคนจากทุกแห่งของประเทศต้องมีโอกาสได้เข้าถึงข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ได้ แหล่งเรียนรู้ทุกพื้นที่ต้องสามารถประสานเชื่อมโยงกันในอันที่จะสร้างและขยายเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ ตลอดจนระดับนานาชาติ

7. การวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่เป็นพื้นฐานข้อมูลให้แหล่งเรียนรู้ได้ปรับสภาวะการทำงาน การเตรียมความพร้อมของบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อให้บริการให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนรู้ซึ่งหลากหลาย

จากการศึกษาความเป็นมาแนวความคิดและหลักในการจัดแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีนักวิชาการทางการศึกษาได้เสนอแนวทางในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไว้หลายรูปแบบ โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยการนำยุทธศาสตร์ในการจัดแหล่งเรียนรู้นี้มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ

4. วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 8) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้วิทยากร และสร้างเสริมประสบการณ์ที่กว้างขวางหลากหลาย
2. เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. เพื่อจัดระบบและพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
4. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งข้อมูลในการพัฒนาระบบเครือข่ายสารสนเทศ เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และให้ผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนมากยิ่งขึ้น

5 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

ลัดดา สุขปรีดี (2522, หน้า 81) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน มีดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ได้แก่ โรงฝึกงาน อาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ ต้นไม้ใบหญ้า แมลง ก้อนหิน ดิน สวนครัว ครู นักเรียน คนงาน ภารโรง เป็นต้น
2. บุคคลซึ่งโรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ชาวนา ชาวประมง ช่างไม้ พ่อค้า ข้าราชการ ตำรวจ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ภิภษุสงฆ์ บัณฑิตไปรษณีย์
3. แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนและนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปุชนีย์สถาน วัตถุประสงค์ โบราณสถาน ที่ราชการ สถาบันทางศาสนา และพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น
4. กิจกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ได้แก่ ผลงานทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

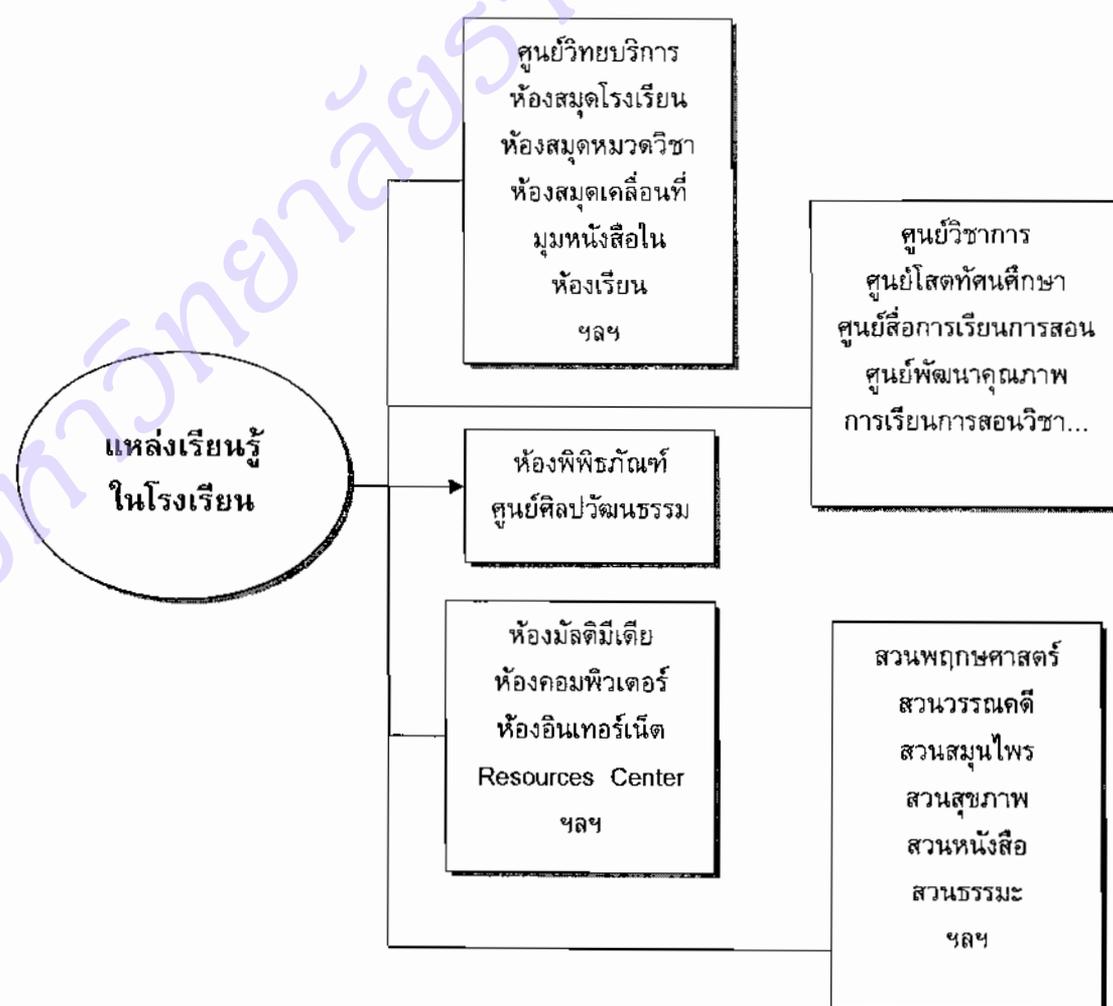
วาสนา ชาวหา (2522, หน้า 93-94) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาตามลักษณะของแหล่งวิชาการ ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสามารถให้ความรู้แก่ผู้อื่นได้โดยตรง
2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ อาจจะเป็นสถานที่ที่มีขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล ฯลฯ หรือสถานที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ได้แก่ โรงเรียน โรงงาน สวนสัตว์ ฯลฯ ซึ่งสามารถหาความรู้ได้จากสถานที่เหล่านี้
3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน แล้วสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น มีความหมายในงานการศึกษานอกโรงเรียน อาจประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ประชาชนคิดขึ้นในหมู่บ้านนั้น ๆ เช่น การทำครกกระต๋องตำข้าว เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นกิจกรรม เช่น การละเล่นพื้นเมือง พิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 9) ได้จำแนกแหล่งเรียนรู้ตามลักษณะที่ตั้งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นแหล่งที่มีข้อมูลข่าวสารความรู้ ซึ่งอยู่ภายในโรงเรียนในการจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับศักยภาพของโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้จะเกิดประสิทธิผลเมื่อนักเรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้ ตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องปฏิบัติการ ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง แหล่งธรรมชาติ และสวนต่างๆ ในโรงเรียน ฯลฯ ดังภาพ 2 ต่อไปนี้

ภาพ 2 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

ที่มา : (กรมสามัญศึกษา, 2544, หน้า 9)

2. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นแหล่งที่มีข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ซึ่งอยู่ภายนอกโรงเรียนและในวิถีชีวิตชุมชน ในการจัดให้นักเรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้ ต้องมีการประสานความร่วมมือและมีเป้าหมายในการใช้บริการที่ชัดเจน ตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ ครอบครั้ว ชุมชน สถานประกอบการ สถานที่ราชการ แหล่งธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม องค์กรภาครัฐและเอกชน หอสมุด และห้องปฏิบัติการในสถานศึกษาระดับสูงขึ้นไป

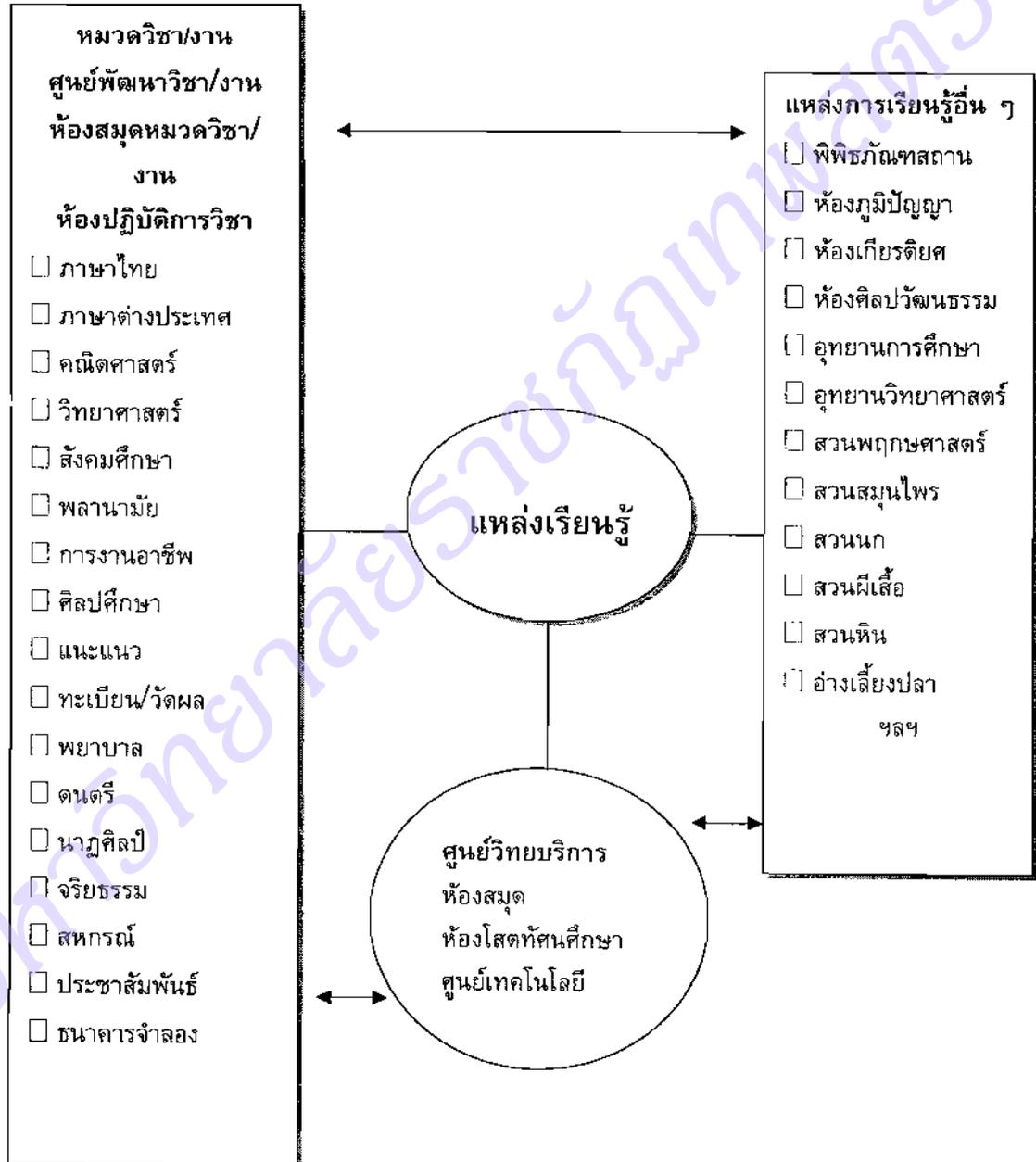
จากการศึกษาประเภทของแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้มี 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

6. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

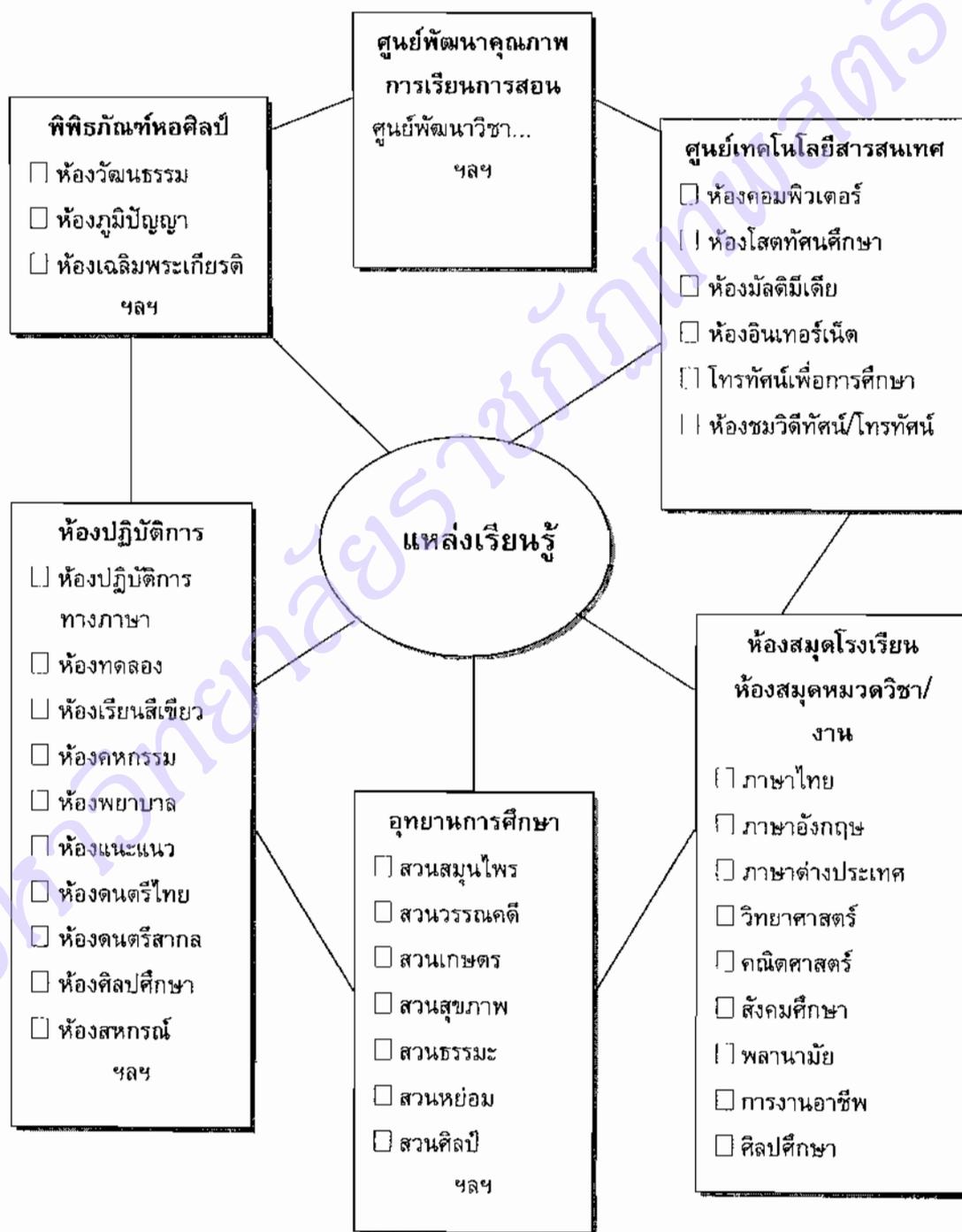
การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด โรงเรียนควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางนอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน โดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา และความแตกต่างของผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ สร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่

นอกจากนี้การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพนั้น ต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน โดยระดมทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในโรงเรียนสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของโรงเรียน เพื่อร่วมกันสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน ความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนและชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

โรงเรียนจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ ตามสภาพและลักษณะความพร้อมของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดได้ตามความเหมาะสมดังแสดงในภาพ 3 และ 4

ภาพ 3 เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน (รูปแบบที่ 1)
 ที่มา : (กรมสามัญศึกษา, 2544, หน้า 12)

ภาพ 4 เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน (รูปแบบที่ 2)
ที่มา : (กรมสามัญศึกษา, 2544, หน้า 13)

การจัดแหล่งเรียนรู้ในบริเวณโรงเรียนให้เป็นสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมในการส่งเสริม และสนับสนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการที่ดี จึงควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

6.1 ห้องสมุด

แม้นมาส ซวลิต (2544, หน้า 34) ได้กำหนดนิยามศัพท์ของคำว่า ห้องสมุด คือ แหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตลอดชีวิต เป็นองค์กรหรือส่วนหนึ่ง หรือกิจกรรมหนึ่งขององค์กร ซึ่งทำหน้าที่รวบรวม จัดเก็บอนุรักษ์ และจัดระบบและบริการทรัพยากรสารสนเทศ ให้สอดคล้องและสนองความต้องการของบุคคล และกลุ่มคน ในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศเพื่อ

1. การศึกษา (education)
2. การหาข้อมูลข่าวสาร (information)
3. การวิจัย (research)
4. การพักผ่อน (recreation)
5. การจูงใจใฝ่ดี ใฝ่สัมฤทธิ์ (inspiration)
6. การตัดสินใจที่ถูกต้อง (right decision making)
7. การปฏิบัติงานอาชีพ (career)
8. การอยู่ในสังคมได้ดี (smooth social relationship)

ห้องสมุดเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนในสถานศึกษามาก เพราะเป็นศูนย์รวมของวิชาการทั้งปวง เป็นงานที่ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการทั้งกับครู อาจารย์ เป็นการส่งเสริมการสอนของครู เป็นสถานที่ที่ครูใช้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เตรียม บทเรียน การเรียนการสอน และเป็นสถานที่ที่นักเรียนสามารถหาความรู้ ทั้งจากที่ครูมอบหมาย และความรู้ด้านอื่นๆ ที่นักเรียนสนใจ รวมทั้งเป็นสถานที่ปลูกฝังการรักการอ่านหนังสือและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และสามารถที่จะศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และมีบทบาทหน้าที่ในด้านการจัดการและบริการในสถานที่ศึกษาที่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544, หน้า 195) เสนอไว้ดังนี้

1. บริการยืม-คืนหนังสือ ได้แก่ การจัดบริการให้ยืมหนังสือและกำหนดระเบียบและวิธีการไว้ให้ชัดเจนและปิดประกาศให้ผู้ใช้บริการได้ทราบอย่างเปิดเผย
2. จัดเปิดห้องสมุดตลอดวัน โดยเฉพาะก่อนเวลาเข้าห้องเรียนและหลังเลิกเรียนอย่างน้อยครึ่งชั่วโมง เพื่อครูและนักเรียนจะได้มีความสะดวกในการมาใช้บริการ
3. จัดบริการเอกสารสนเทศ คือ จัดบริการตอบคำถามแก่ครูและนักเรียน โดยให้ครูและนักเรียนทราบว่าเรื่องที่ต้องการทราบนั้นจะค้นหาได้จากสิ่งพิมพ์หรือหนังสือหรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

4. จัดบริการแนะนำการอ่าน ซึ่งเป็นการบริการที่บรรณารักษ์จัดให้กับนักเรียนนักศึกษาเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม เพื่อส่งเสริมและยกระดับการอ่านของนักเรียนให้สูงขึ้น รวมทั้งช่วยแนะนำหนังสือที่แต่ละคนสนใจ และทั้งเสนอแนะหนังสือที่น่าสนใจอื่นๆ อีกด้วย

5. จัดบริการปฐมนิเทศการใช้ห้องสมุด คือแนะนำให้นักเรียน นักศึกษารู้จักการใช้ห้องสมุด นำชม สาริตถการใช้บัตรรายการและการใช้หนังสืออ้างอิง

6. จัดทำคู่มือการใช้ห้องสมุด ซึ่งอาจทำเป็นรูปเล่มหรือจุลสาร แจกจ่ายครู นักเรียน มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด ประเภทหนังสือ วิธีการใช้บัตรรายการ วิธีค้นคว้าด้วยตนเอง

7. จัดทำรายชื่อหนังสือประกอบรายวิชาต่างๆ รายชื่อหนังสือใหม่ๆ ที่ห้องสมุดได้รับ หนังสือที่มีคุณค่า หนังสือที่ได้รับรางวัลแจ้งให้ครูและนักเรียนทราบ

นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544, หน้า 198) เสนอว่าห้องสมุดสามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาและการค้นคว้า เพื่อเป็นการส่งเสริมนักเรียนนักศึกษาในด้านการเรียนดังนี้

1. การจัดนิทรรศการ ควรจะมีเป็นประจำและผลัดเปลี่ยนเวียนไป เช่น สัปดาห์หนังสือวิทยาศาสตร์ สัปดาห์การ์ตูน เป็นต้น เพื่อให้ห้องสมุดได้มีความสวยงามสะดุดตามีชีวิตชีวา รวมทั้งการจัดนิทรรศการในวันสำคัญๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันลอยกระทง เป็นต้น

2. จัดให้มีการจัดการประกวดการแต่ง การเขียนภาพจากการอ่านหนังสือ

3. จัดให้มีการเล่นเกม และการทายปัญหาจากการอ่านหนังสือ

4. จัดให้มีการเล่านิทาน และการวิพากษ์วิจารณ์หนังสือ

5. การจัดอภิปรายตอบปัญหา โดยเชิญนักเรียน และวิทยากรมาบรรยาย

6. การประกวดเรียงความ นิทาน และคำขวัญ ทั้งจากการอ่านหนังสือและเนื่องในวันสำคัญต่างๆ

7. การจัดการเล่นละคร หุ่นกระบอก หนังสือตะลุงจากหนังสือวรรณคดี กรมวิชาการ (2536, หน้า 99) กล่าวถึงงานบริการห้องสมุดไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบสำคัญของการบริการที่ดี มีวัสดุที่มีคุณค่าเหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้ทันสมัยเพียงพอ มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการบริการที่ดี มีการจัดการที่ดีและจัดแบ่งงานบริการให้ได้เหมาะสม

2. คุณสมบัติของผู้ให้บริการ มีความยินดีช่วยเหลือผู้อื่น ยิ้มแย้มแจ่มใส พร้อมรับฟังผู้อื่น ไม่วางตนข่มขู่ มีความอดทน มีปฏิภาณไหวพริบดี มีความจำดี ช่างสังเกต มีความอยากรู้อยู่เสมอ ซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น และไม่แสดงตนว่ารอบรู้ไปทุกอย่าง

3. บริการสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ บริการนักเรียน บริการสำหรับครู บริการสำหรับชุมชน

4. งานบริการเป็นพื้นฐานของห้องสมุด โดยบริการให้อ่านและยืมอย่างเสรี บริการตอบคำถามและช่วยค้นหาและบริการแนะนำและช่วยเหลือให้อ่าน

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 20-21) กล่าวว่า บรรยากาศของห้องสมุดมีความสำคัญต่อโรงเรียน ห้องสมุดจัดบรรยากาศได้สองลักษณะคือ

1. บรรยากาศทางกายภาพ คือ การดำเนินการจัดสถานที่ และครุภัณฑ์ให้เหมาะสมทันสมัย และสะดวกเพียงพอต่อการให้บริการและการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ควรจัดประดับตกแต่งให้สวยงามด้วยดอกไม้ ต้นไม้ และรูปภาพ ย่อมเป็นแรงกระตุ้นและจูงใจให้นักเรียนสนใจเข้าใช้บริการ เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

2. บรรยากาศทางวิชาการ คือ ห้องสมุดควรมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการเข้าใช้พร้อมกันของนักเรียนจำนวนมากได้ จัดให้มีมุมต่างๆ ในห้องสมุด ได้แก่ มุมเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก มุมครู มุมเยาวชนหรือมุมเด็ก มุมหนังสือทั่วไป มุมวารสาร มุมหนังสือคู่มือ มุมหนังสืออ้างอิง มุมศิลปวัฒนธรรม มุมอินเทอร์เน็ต ฯลฯ บริการให้นักเรียนสามารถเข้าใช้ได้ด้วยตนเอง และการจัดบรรยากาศภายนอกห้องสมุด ได้แก่ จัดอุทยานการศึกษา จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดสวน สวนหย่อม มีไม้ดอกไม้ประดับที่ร่มรื่น สวยงาม

ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่อยู่ใกล้ชิดครูและนักเรียนมากที่สุด ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาห้องสมุดให้ได้มาตรฐานเพื่อให้ห้องสมุดมีความสมบูรณ์พร้อมสำหรับให้บริการแก่ครู และ นักเรียน นอกจากนี้ผู้บริหารยังมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ครูและนักเรียนใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนและการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ทั้งครูและนักเรียนมีนิสัยรักการทำงาน ใฝ่หาความรู้และเกิดความรู้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 (พริมเพรา คงชนะ, 2543, หน้า 4)

6.2 ห้องปฏิบัติการทางภาษา

ห้องปฏิบัติการทางภาษา (sound laboratory) หมายถึง ห้องสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการนำเสนอด้วยภาพและเสียง ในระบบสื่อผสม (multimedia) หรือเป็นแหล่งความรู้ที่ให้บริการทั้งภาพและเสียงด้วยระบบสื่อประสม สามารถให้บริการเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 158-159)

เดิมนั้นห้องปฏิบัติการทางภาษาได้ออกแบบไว้เฉพาะการเรียนการสอนภาษาเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้วิทยาการและเทคโนโลยีก้าวหน้า ทันสมัย จึงได้นำสื่อต่างๆ มาใช้ในห้องปฏิบัติการทางภาษาอย่างหลากหลาย จึงเป็นห้องที่มีสื่อประสมหลายชนิด ได้แก่ แถบเสียง วิทยุทัศน์ บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน แผ่นซีดี เป็นต้น และยังสามารรถเชื่อมต่อกับอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม ระบบอินเทอร์เน็ตและสามารถใช้สอนโดยโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ตลอดจนผู้ใช้

เป็นห้องประชุม อบรมสัมมนา หรือใช้เป็นห้องนำเสนอ และการใช้ครูผู้สอนต้องเตรียมตัวทั้งตัวครู และตัวนักเรียนดังนี้

ครูต้องศึกษาสื่อที่จะใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะสอน ออกแบบตารางทำงานสำหรับนักเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการสอน แบบกิจกรรมการฝึกนักเรียนเป็นรายบุคคล คู่กลุ่ม และแบบประเมินผลการเรียนทุกครั้ง และมีการมอบหมายให้นักเรียนรับผิดชอบทำความสะอาด บำรุงรักษาห้องปฏิบัติการทางภาษาให้สามารถใช้งานได้ดียิ่งอยู่เสมอ

นักเรียนต้องได้รับการฝึกใช้อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการจนเกิดความชำนาญ ได้ร่วมกันสร้างข้อตกลงและปฏิบัติตามคำแนะนำในการใช้ และดูแลรักษาห้องปฏิบัติการทางภาษา ทำความเข้าใจกับตารางทำการล่วงหน้า ก่อนลงมือทำมีการประเมินตนเอง และหลังการใช้ทบทวนในห้องทุกครั้ง

ห้องปฏิบัติการทางภาษา จึงเป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน และเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากสื่อประสมที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกฝนด้วยตนเอง

6.3 ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์

ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ หมายถึง ห้องสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการนำเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทำหน้าที่เสมือนสมองกลใช้สำหรับแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่ง่ายและซับซ้อน ใช้เป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีการศึกษาในขณะนี้ กำลังมีอิทธิพลอย่างยิ่งกับวิธีการถ่ายทอดความรู้ทุกระดับการเรียน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิใช่เป็นการเลิกบทบาทของครู ตรงกันข้ามบทบาทของครูเพิ่มขึ้น เพียงแต่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นครูที่มนุษย์สร้างขึ้นเท่านั้น ครูที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น คือ ผู้ที่จะสอนความเป็นมนุษย์ให้กับศิษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่มีเครื่องจักรใดมาแทนได้ บทบาทของครูในฐานะผู้ชี้นำทางความคิดและผู้เป็นแบบแผนทางพฤติกรรมนั้นจะเป็นสิ่งที่ต้องเน้นมากขึ้น ตัวเครื่องมือ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ สื่อประสม ได้แก่ เนื้อหาบทเรียนซึ่งครูต้องมีส่วนในการผลิตเช่นเดียวกับที่ครูต้องสร้างตำรา รูปหนังสือ ประเด็นสำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนแนวคิดของผู้สอนเกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดความรู้และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เหมาะสมกับประเภทวิชาและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 11)

ประโยชน์ของคอมพิวเตอร์ มีอยู่ 2 ประการ คือ ใช้กับงานบริหารการศึกษา ในการเก็บและการจัดการข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อใช้ในการวางแผนและจัดการศึกษาทุกระดับให้ดีขึ้น และใช้กับการเรียนการสอนจากรูปแบบการใช้ซอส์และกระดานดำ เป็นการนำเทคโนโลยีด้านสื่อประสม ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การสอนให้นักเรียนรู้คอมพิวเตอร์จริง ๆ นั้นไม่ยาก เพราะนักเรียนทั้งหลายสนใจอยากสัมผัสและใช้คอมพิวเตอร์กัน

ทั้งนั้น ดังนั้นครูต้องจัดทำเอกสารคู่มือประกอบการใช้คอมพิวเตอร์ในชั้นเรียน เช่น คู่มือเปิด-ปิด และการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ครูควรศึกษาประยุกต์คอมพิวเตอร์ในด้านต่างๆ ให้เข้าใจ เพื่อจะได้แนะนำนักเรียนในชั้นได้รู้จักคำสั่งต่างๆ ของ DOS และ Windows ตลอดจนความสามารถในการปรับแต่งโครงสร้างของเครื่อง การสร้าง ค้นหา และดูแลแฟ้มข้อมูลเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการตรวจสอบและการกำจัดไวรัส (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 12)

ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อทางเทคโนโลยีทางการศึกษาที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน สามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง และเป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้ครูถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่นักเรียนด้วยการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสูงสุด

6.4 ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์

ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยในองค์ประกอบของระบบการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอน จากกระบวนการที่ครูเป็นศูนย์กลางในบรรยากาศของความเป็นอิสระ เป็นไปตามความสนใจใฝ่รู้ และวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละคนมากขึ้น เป็นการเตรียมคนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดเวลา คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีทักษะในการปฏิบัติงานไปสู่ความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นคุณภาพของคนในสังคมแห่งปัญญา ความรู้และสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารที่กำลังเข้ามาแทนที่สังคมแบบเก่า

ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาต้องการยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง และส่งเสริมให้ครูและนักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข จัดและใช้ห้องปฏิบัติการให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสม ส่งเสริมบุคลากรให้ทำงานเต็มศักยภาพมุ่งสู่โรงเรียนให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนด

คุณสมบัติของครูที่จะประสบความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นครูที่มีพื้นฐานในวิชาวิทยาศาสตร์ มีความสามารถในการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ “นักเรียนเป็นนักวิทยาศาสตร์” และมีวัสดุและเครื่องมือในการเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอ ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหาร และมีเวลาในการตระเตรียมในการตอบสนองต่อนักเรียน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปัญหาอุปสรรคในการสอนของตนกับครูคนอื่น

แนวการเรียนวิทยาศาสตร์ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางมีดังนี้

1. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดศึกษาค้นคว้าความรู้จากแหล่งอื่น ๆ มาประกอบในการเรียนกับเพื่อนในกลุ่ม ครูเป็นผู้เสริมช่วยชี้แนะและให้คำแนะนำนักเรียนในแต่ละกลุ่มเพื่อให้เป็นไปตามหลักสูตร โดยยึดการเรียนแบบร่วมมือร่วมกัน

2. ในการให้นักเรียนทำปฏิบัติการ ให้นักเรียนทราบโจทย์และปัญหาที่ศึกษา จะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีความหมายมากขึ้น เริ่มจากการกำหนดวิธีการทดลอง ออกแบบ การทดลอง โดยนักเรียนช่วยกันคิดและครูชี้แนะเท่านั้น ครูจะทราบผลการเรียนจากการเขียนรายงาน

3. การทำแบบฝึกหัดเป็นไปในแนวทางการฝึกการแก้ปัญหา และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของมโนคติต่างๆ แทนการให้นักเรียนจำวิธีการติดตามที่ได้รับจากครู หรือลองเสนอวิธีทำ แล้วให้แต่ละกลุ่มทำโจทย์ที่นักเรียนสร้างขึ้น

4. ครูต้องพร้อมต่อการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ โดยวิธีการของแบบจำลองการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 181)

ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กระตุ้นให้นักเรียนฝึกในการคิดวิเคราะห์ หาเหตุผล ลงมือปฏิบัติทดลองอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง

6.5 สนามกีฬา

สนามกีฬา หมายถึง สถานที่สำหรับฝึกซ้อมหรือแข่งขันกีฬา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 1120) สนามกีฬาคืออยู่ด้านหน้าของโรงเรียน ดูแลรักษาให้เรียบร้อยและปลอดภัย อยู่เสมอ คือ จะต้องเป็นพื้นที่เรียบปราศจากก้อนอิฐ ก้อนหิน หรือดอกไม้ มีการระบายน้ำดี ไม่เป็นฝุ่นในฤดูแล้ง หรือเป็นโคลนในฤดูฝน ริมขอบสนามควรปลูกต้นไม้ใหญ่ใบหนา และมีกิ่งก้านสาขามากพอที่จะเอาไว้กันแดดได้ มีม้านั่งและถังขยะไว้เป็นระยะๆ ด้านที่ติดกับถนน ทำรั้วกันหรือปลูกไม้พุ่มเป็นเขตระหว่างสนามกับถนน (รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2540, หน้า 105)

นอกจากนี้ประเสริฐ เชษฐพันธ์ (2542, หน้า 118) เสนอว่า โรงเรียนควรมีสนามกีฬาและอาคารพลศึกษาตามความจำเป็นและเหมาะสม สามารถสอนและฝึกกีฬาตามหลักสูตรมีมาตรฐานและใช้ได้ทุกฤดูกาล ตลอดจนสามารถให้บริการแก่ชุมชนได้

สนามกีฬาจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในด้านการกีฬา เป็นการพัฒนาการทางด้านร่างกาย วุฒิภาวะทางอารมณ์ ทำให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ

6.6 แปลงเกษตร เรือนเพาะชำ และโรงเรือน

กวิศร์ วานิชกุล (2543, หน้า 2) ได้ให้ความหมายสถานเพาะชำว่า หมายถึง สถานที่ที่มีการเพาะขยายและชำต้นไม้อ่างๆ ก่อนที่จะนำไปปลูกในแปลงปลูกหรือสถานที่ปลูกถาวรต่อไป สำหรับคำว่า เรือนเพาะชำ มีความหมายจำกัดเพียงตัวโรงเรือนที่ใช้ประโยชน์ในการเพาะชำต้นไม้อ่างๆ เท่านั้น แต่งานด้านการเพาะชำและขยายพันธุ์ไม้ไม่ได้จำกัดแต่เพียงงานในตัวโรงเรือนเท่านั้น ยังมีส่วนประกอบสำคัญอื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่น แปลงขยายพันธุ์ หรือเพาะชำในที่แจ้ง แปลงปลูกแม่พันธุ์ดี สถานที่เตรียมวัสดุปลูกเป็นต้น ดังนั้นควรใช้คำว่า

สถานเพาะชำในกรณีที่ต้องการให้มีความหมายครอบคลุมองค์ประกอบ และกระบวนการต่างๆ ในการเพาะชำและขยายพันธุ์ไม้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า สถานเพาะชำ หมายถึง สถานที่สำหรับขยายพันธุ์ไม้มีอายุยังน้อย เพื่อให้ลำต้นแข็งแรงพร้อมที่จะนำไปปลูกและมีประโยชน์ คือ

1. สำหรับขยายพันธุ์และรักษาพันธุ์ไม้อ่อน
2. เป็นแหล่งรักษาพันธุ์ไม้อ่อน
3. เป็นแหล่งทดลองค้นคว้าพันธุ์ไม้ต่างๆ
4. ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

แปลงเกษตร เรือนเพาะชำ และโรงเรือน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์ การดูแลรักษาพันธุ์ไม้อ่อน และเป็นแหล่งทดลองค้นคว้าพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ และมีความรู้ในด้านการดูแลบำรุงรักษาให้ต้นไม้เจริญเติบโตได้

6.7 อุทยานการศึกษา

กรมวิชาการ (2539, หน้า 6) ได้ให้ความหมายอุทยานการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาโดยใช้สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ สิ่งแวดล้อมที่ได้รับการปรับปรุงตกแต่ง และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นทดแทนสิ่งที่เสื่อมสูญแล้ว สิ่งที่มีอยู่รอบตัวเราทั้งมองเห็นและมองไม่เห็น ตลอดจนผลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่มีความสวยงาม ร่มรื่น มีสภาพบรรยากาศเอื้อต่อประโยชน์ตามที่ต้องการ สู่การจัดระบบการศึกษา เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากสถานการณ์จริงของชีวิต

การจัดอุทยานการศึกษามีความจำเป็น ดังนี้

1. อุทยานการศึกษาใช้เป็นแหล่งความรู้ ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากสถานการณ์จริงด้วยประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมของอุทยานการศึกษาในลักษณะนี้จะทำให้มนุษย์ทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ ความสำนึก ความตระหนักเห็นคุณค่า ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมควบคู่กับวิทยาการต่างๆ รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ สิ่งมีชีวิตและสภาพระบบนิเวศ สภาพสมดุลของธรรมชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่งผลให้มนุษย์ตระหนักดีว่าตนเองจะดำเนินชีวิตตนเอง ครอบครัวยุค มีความรับผิดชอบ แกะไขพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

2. อุทยานการศึกษาใช้เป็นแหล่งพัฒนาการด้านต่างๆ ของมนุษย์ คือ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อุทยานการศึกษาเป็นแหล่งที่มีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น บริเวณสวนหย่อม สวนป่าธรรมชาติ สวนเกษตร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ แหล่งน้ำ สวนจรรยา สวนคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ สถานที่เหล่านี้ล้วนเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา

ที่ดีของมนุษย์ครบทั้ง 5 ด้าน เป็นอย่างดี ดังหลักคำสอนของศาสนากล่าวไว้ว่า “สถานที่สงบ ก่อให้เกิดสมาธิ เมื่อมีสมาธิก่อให้เกิดปัญญา” ที่สงบเกิดสมาธิมีปัญหา

3. อุทยานการศึกษาเป็นแหล่งเชื่อมประสานระหว่างมนุษย์สิ่งแวดล้อม และ การศึกษา โดยสามารถใช้อุทยานการศึกษาเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมผสมผสานกับหลักวิทยาการแขนงต่างๆ ได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และมีการรักษาสภาพความสมดุลโดยธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ เกิดมาพึ่งกัน หมั่นมีคุณธรรม จริยธรรมนำต่อกัน

4. อุทยานการศึกษามีความจำเป็นต่อแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการทุกกลุ่มวิชาให้สอดคล้องกัน ครูสามารถนำนักเรียนหาความรู้จากแหล่งอุทยานการศึกษาแล้วเชื่อมโยงจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ

5. อุทยานการศึกษาคือตัวแทนของครู

5.1 คนเราจะรู้ทุกอย่างหาไม่ ครูสามารถใช้แหล่งอุทยานการศึกษา ทำการศึกษาเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

5.2 กรณีที่ครูไม่อยู่ ครูคนอื่นสามารถสอนแทนได้ง่าย โดยดูจากแผนที่ครูผู้สอนกำหนดไว้ว่าศึกษาค้นคว้าจากแหล่งอุทยานการศึกษา

5.3 นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองในเวลาว่าง ทำให้ ได้ความรู้โดยไม่รู้ตัว หรือด้วยความตั้งใจก็ได้

แนวคิดการจัดอุทยานการศึกษา

อุทยานการศึกษาเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่า เน้น “ครูพูดไม่ได้” นั้น เป็น กระบวนการจัดสรรความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนนอกกรอบแบบ อุทยานการศึกษา “เป็นกระบวนการรวบรวมทรัพยากรอันเป็นส่วนประกอบสำคัญของสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมาใช้ เพื่อเป็นกระบวนการศึกษาแก่ปวงชนให้เกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ปัญหา และอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม”

องค์ประกอบสำคัญของอุทยานการศึกษา

1. จัดให้มีความสวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และร่มรื่น การจัดอุทยานการศึกษา ควรคำนึงถึงความสวยงาม ความสะอาด ความเป็นระเบียบและความร่มรื่นเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งหล่อหลอมจิตใจให้เยาวชนเป็นคนดีมีคุณธรรม และค่านิยมพื้นฐานอันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

2. จัดให้เป็นแหล่งให้ความรู้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การจัดแสดงวัสดุสิ่งของ ในอุทยานการศึกษาควรเสนอข้อมูลการให้ความรู้ที่ชัดเจนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ให้ผู้ที่ได้พบ ได้เห็น ได้ดู เกิดการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่างๆ และวิถีชีวิตประจำวัน

3. จัดให้มีแหล่งน้ำหรือมีการกักเก็บน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ เช่น สระน้ำขนาดต่างๆ หรือบ่อน้ำ หรือน้ำตกจำลอง สระน้ำพลารสติก ตามสภาพความพร้อมและความเป็นไปได้ ของ โรงเรียน จะทำให้อุทยานการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น

ในการจัดอุทยานการศึกษานั้น ยึดแนวทางในการจัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแนวทางต่อไปนี้ คือ หลักการสร้าง เสริม พัฒนา และประชาสัมพันธ์ หรืออาจเรียกตามลักษณะของการจัดดังนี้

1. อุทยานสร้าง หมายถึง อุทยานการศึกษาที่เกิดจากการคิดสร้างขึ้นใหม่ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน โดยไม่เคยมีมาก่อน เช่น การปลูกป่าในโรงเรียน การสร้างห้องฟ้าจำลอง ฯลฯ
2. อุทยานเสริม หมายถึง อุทยานการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการคิดกิจกรรมเสริมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น บริเวณโรงเรียนมีป่าธรรมชาติอยู่แล้ว ก็จัดให้มีการทำทะเบียนต้นไม้ทำป้ายชื่อบอกคุณประโยชน์ ฯลฯ
3. อุทยานพัฒนา หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ในอุทยาน เช่น การเพาะพันธุ์ขยายพันธุ์พืชที่มีอยู่ในอุทยานให้มากขึ้น จัดทำสิ่งประดิษฐ์เป็นของใช้ของที่ระลึก เพื่อให้มีผลต่อเศรษฐกิจ หรือผลงานเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน ฯลฯ
4. อุทยานประชาสัมพันธ์ หมายถึง การจัดทำข้อมูลบอกรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับอุทยานการศึกษาของโรงเรียน ทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และให้บริการชุมชน

อุทยานการศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เป็นการใช้พื้นที่ทั้งหมดของสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตลอดชีวิตสร้างความหลากหลายให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จริยธรรม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

6.8 สวนพฤกษศาสตร์

สวนพฤกษศาสตร์ หมายถึง บริเวณที่ปลูกพรรณไม้มากชนิดทั้งในและต่างประเทศ รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ มักเขียนป้ายบอกชื่อสามัญและชื่อวิทยาศาสตร์ไว้ด้วยเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจเป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 1140)

พงสันต์ คีนาณ (2544, หน้า 52) ได้อธิบายไว้ว่า พรรณไม้ต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียนที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะไม้ประจำถิ่นที่นักเรียนพบเห็นอยู่ทุกวัน แต่นักเรียนไม่รู้จัก แม้แต่จะเรียกชื่อก็ไม่ถูกนักเรียนจึงมีสภาพเหมือนใกล้เกลือกินด่าง จุดนี้เองที่ทำให้เกิดความคิดว่าน่าจะดำเนินการให้ภายในบริเวณโรงเรียนกลายเป็นสวนพฤกษศาสตร์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ที่สามารถบูรณาการในการเรียนรู้ได้ เช่น วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น และเชื่อว่าการเรียนการสอนดังกล่าว เป็นการเรียนโดยยึดเอาวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง ซึ่งจะทำให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน ทำเรื่องยากให้กลายเป็นเรื่องง่าย เป็นการเรียนที่มีความหมายต่อวิถีชีวิต ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจ รวบรวมข้อมูล พรรณไม้ต่างๆ ที่มีภายในบริเวณโรงเรียน จัดทำบัญชีรายชื่อพรรณไม้ต่างๆ ไว้ดังนี้ คือ ลำดับที่ ชื่อที่ใช้เรียกกันในท้องถิ่น

ชื่อทางพฤกษศาสตร์วงศ์ เมื่อตรวจสอบข้อมูลจนเห็นว่าถูกต้องแล้ว เขียนป้ายติดไว้หรือตั้งไว้ที่ต้นไม้ชนิดนั้นๆ หาข้อมูลต่างๆ ได้จากห้องสมุดโรงเรียน ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ของโรงเรียน ห้องสมุดในสถานศึกษาอื่นๆ หนังสือพิมพ์รายวัน วารสารต่างๆ

ขั้นที่ 2 พิจารณาว่าพรรณไม้ในท้องถิ่นบางชนิด นักเรียนน่าจะจะได้เรียนรู้ แต่ภายในบริเวณโรงเรียนไม่มี มีแต่ในท้องถิ่นนั้นๆ ก็นำพรรณไม้นั้นมาปลูกไว้ ซึ่งอาจเป็นไม้ล้มลุกหรือไม้ยืนต้นก็ได้

ขั้นที่ 3 จัดทำป้ายประกาศสวนพฤกษศาสตร์ไว้ให้ชัดเจน

เมื่อปฏิบัติครบตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ภายในโรงเรียนกลายเป็นสวนพฤกษศาสตร์ขนาดเล็กที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ทุก ๆ วิชา

สวนพฤกษศาสตร์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต จดจำ ศึกษา พรรณไม้ที่เป็นประโยชน์และคุณค่าต่อการดำรงชีวิต และสามารถจัดเป็นแหล่งเรียนรู้การเรียนการสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

6.9 สวนสมุนไพร

สวนสมุนไพร หมายถึง บริเวณที่ปลูกพืชที่ใช้เป็นสมุนไพร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 1141)

สมุนไพร หมายถึง พืชที่มีสรรพคุณในการรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่างๆ มี 2 ประเภท คือ

1. ยาแผนโบราณ หมายถึง ยาที่ใช้ในการประกอบโรคศิลป์โบราณหรือในการบำบัดโรคของสัตว์ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในตำรายาแผนโบราณที่รัฐมนตรีประกาศให้เป็นยาแผนโบราณ

2. ยาสมุนไพร หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุที่ยังไม่ได้ผสมปรุงหรือ แปรสภาพ (สำนักงานกลางในพระบรมมหาราชวัง, 2533, หน้า 252)

พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่มีคุณสมบัติใช้ส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น ราก ใบ ลำต้น ดอก ผล เมล็ด เปลือก ทำการรักษาโรคบางชนิดได้ เช่น พริกไทย เหงือกปลาหมอ ดีปลี เสลดพังพอน เป็นต้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538, หน้า 5)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ในโรงเรียนสามารถจัดให้มีแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ได้แก่ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ สนามกีฬา อุทยานการศึกษา สวนพฤกษศาสตร์ และสวนสมุนไพร เป็นต้น การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพราะเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน การเขียน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัด

และความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการฝึกทักษะ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถจดจำองค์ความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ตลอดไป ดังนั้นโรงเรียนทุกแห่งจะต้องให้ความสำคัญในการจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับผู้เรียน และมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ สูงสุด

7. การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี (2543, หน้า 44-46) ซึ่งได้ให้ แนวทางในการปรับปรุง และพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ภายนอกห้องเรียน และ สภาพแวดล้อมทางสังคมให้เหมาะสม มี: ไปตามแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์ใน เรื่องต่อไปนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ได้แก่ การจัดห้องเรียนให้สะอาด เรียบร้อย มีแสงสว่างให้เพียงพอ ป้องกันมิให้ห้องเรียนมีเสียง กลิ่น แสง รบกวน จัดหาอุปกรณ์ การเรียนรู้ให้ครบถ้วน จัดหาโต๊ะครูและตั้งให้เหมาะสม จัดให้มีตู้ ชั้นวางของ ตามความต้องการ มิใช่เกะกีดนักเรียนให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน จัดให้มีป้ายนิเทศ มุมแสดงผลงานของ นักเรียนในห้องเรียน จัดให้มีมุมส่งเสริมความรู้ มุมหนังสือ มุมประสบการณ์ต่างๆ จัดให้มี กระดาน ชอล์ก หรือไวท์บอร์ดที่เหมาะสม นักเรียนมองเห็นได้ชัดทั่วห้องเรียน จัดให้มีความ ปลอดภัยกับนักเรียน

จัดกิจกรรมให้ครูมีความร่าเริง สว่างาม มีความมั่นใจในตนเอง มีความ รอบรู้ มีเมตตาโอปอ้อมอารีต่อนักเรียนตลอดเวลา จัดให้มีมุมสุขภัณฑ์สำหรับนักเรียนและครู ภายในห้องเรียน

2. การจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน คือ จัดบริเวณโรงเรียนให้สวยงาม สะอาด ร่มรื่น มีระเบียบน่าอยู่ มีอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องปฏิบัติการต่างๆ สนามกีฬา แปลงเกษตร โรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์ มีเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ครู นักเรียน ในการเรียนรู้ มีความปลอดภัยทุกๆ ด้าน แก่นักเรียนและครู จัดสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่โรงเรียนเห็นว่ามีความจำเป็น

3. การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม คือ การพัฒนาในด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรม ของครู ส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในและนอกโรงเรียน กำหนดรูปแบบการจัด กิจกรรมของโรงเรียน ชี้แจงแนะนำในเรื่องบทบาทของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน จัดบรรยากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของสังคม

การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย การจัด สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน การจัดสภาพแวดล้อมในบริเวณโรงเรียน และการจัด สภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะสร้างเสริม และพัฒนาผู้เรียนให้เกิด การเรียนรู้ และเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ

แนวทางการดำเนินงานจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนตามวงจรควบคุมคุณภาพ

1. การจัดการคุณภาพ

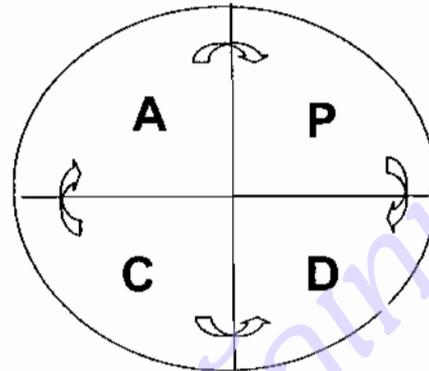
สุมน อมรวิวัฒน์, และคนอื่นๆ (2544, หน้า 11-12) ได้กล่าวว่า แนวคิดของวงจรเดมिंग (Deming Cycle: PDCA) นี้ วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ท (Walter Shewhart) เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. 1939 และ เอ็ดวาร์ด เดมिंग (Edward Deming) เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยเมื่อ ปี ค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อ วงจรเดมिंग (Deming Cycle) หรือวงจรควบคุมคุณภาพ (Quality Control Circle: Q.C.C.) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการปรับปรุงการทำงานในแต่ละรอบของ Q.C.C. อย่างต่อเนื่อง โดยมีหลักการบริหาร 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (plan) การวางแผนจะช่วยพัฒนาความคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาในรายละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ ดังนั้นการวางแผนจึงต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้แผนที่สมบูรณ์และดีที่สุด โดยกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และกำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (do) ประกอบด้วยการทำงาน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวางแผนกำหนดการ ในระยะนี้มีการแยกแยะกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องการทำ กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง และการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ระยะที่ 2 การจัดการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่างๆ มาช่วย และประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ระยะที่ 3 พัฒนาความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน โดยการทำให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมด ทราบเหตุผลที่ต้องกระทำ และสามารถใช้ดุลยพินิจที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบ (check) จะทำให้ทราบสภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนไว้ โดยมีกระบวนการดังนี้ กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ รวบรวมข้อมูล พิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอนๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้ การรายงานและเสนอผลการประเมินรวม

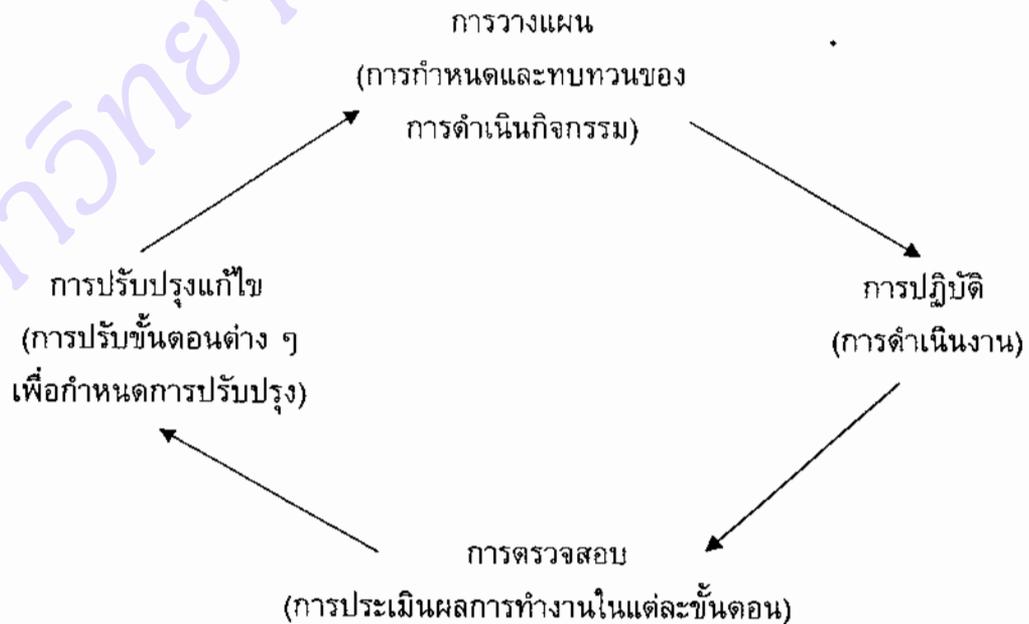
ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (act) จากผลการตรวจสอบหากพบว่า เกิดปัญหาอุปสรรค และข้อบกพร่อง ทำให้งานที่ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือปฏิบัติการแก้ไขปัญหาตามลักษณะปัญหาที่ค้นพบ โดยอาจใช้มาตรการดังนี้ การทบทวนนโยบาย การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน หรือการประชุมแก้ไขกระบวนการทำงาน หรือหากประสบผลสำเร็จก็วางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ วงจรควบคุมคุณภาพ จึงเป็นวงจรการพัฒนาที่จะต้องหมุนให้มีการพัฒนาดีขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดนิ่ง ดังภาพ 5

ภาพ 5 วงจรควบคุมคุณภาพ (Quality Control Circle: Q.C.C.)

ที่มา : (สุมน อมรวิวัฒน์, และคนอื่น ๆ, 2544, หน้า 12)

เมย์เลอร์ (Maylor, 1999, p. 6-7) ได้กล่าวถึงการบริหารงานจะบรรลุผลสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ดังภาพ 6

ภาพ 6 วงจรเดิมิ่งสำหรับการดำเนินงาน

ที่มา : (Maylor, 1999, p. 7)

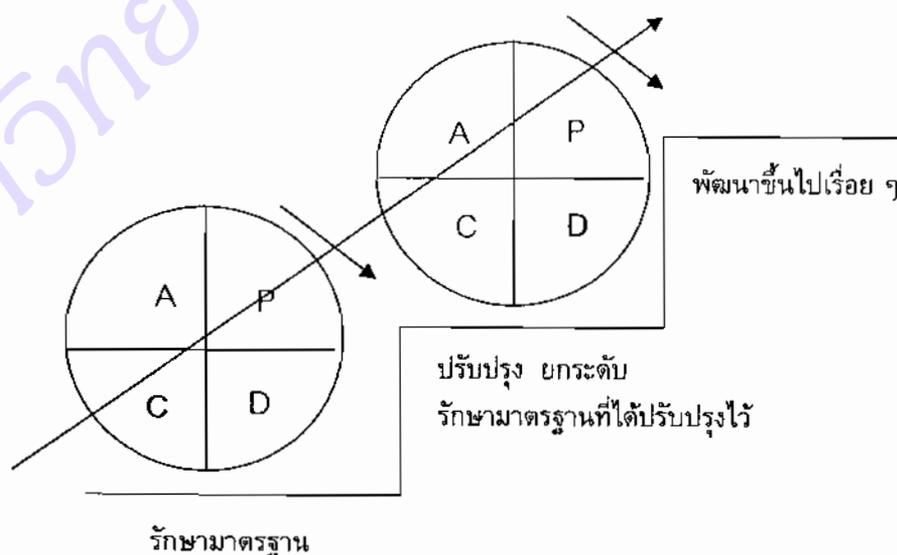
ระยะการวางแผน เป็นระยะที่มีการกำหนด และทบทวนเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

ระยะการปฏิบัติ เป็นระยะเวลาที่เริ่มดำเนินโครงการ

ระยะการตรวจสอบ เป็นระยะที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานและผลการดำเนินงานของโครงการ

และระยะการปรับปรุงแก้ไข เป็นระยะที่มีการทบทวนจากรายงาน โดยมีการกลับไปพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้อง

การเริ่มต้นงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อใช้ วงจร PDCA จะช่วยให้กิจกรรมมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการตั้งเป้าหมายด้วยการวางแผน (P) และนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (D) หลังจากนั้นจึงต่อด้วยการตรวจสอบ หรือประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน (C) ว่าผลที่ได้นั้นเป็นไปตามที่คาดไว้มากน้อยเพียงใด และท้ายสุด นำผลที่ได้จากการประเมินไปดำเนินการต่อตามความเหมาะสม (A) หากผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามที่วางแผนไว้ ก็ให้จัดทำมาตรฐานวิธีการดำเนินการนั้นเพื่อกิจกรรมในลักษณะเดียวกันต่อไป โดยแต่ละขั้นตอนจะมีการดำเนินการและรายละเอียด ดังภาพ 7

ภาพ 7 การทำงานของวงจร PDCA

ที่มา : (ศุภศักดิ์ พงษ์อนันต์, อารยา เจริญกุล, และวีณา โฆษิตสุรังคกุล, 2541, หน้า 13)

จากการศึกษาข้อมูลสรุปได้ว่า วงจรควบคุมคุณภาพ มีภารกิจหลัก 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การวางแผน ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติ และขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีวินัย โดยอาศัยความร่วมมือในการคิด การปฏิบัติ การปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนางานอย่างมีระบบหมุนเวียนไปอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด

2. การดำเนินงานการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

2.1. การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการวางแผน

2.1.1 ความหมายของการวางแผน (plan) มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผน ดังนี้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526, หน้า 21) สรุปความหมายของการวางแผนไว้ว่า เพื่อเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของงานให้ชัดเจน เป็นแนวทางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือบุคคล มิให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อน ป้องกันปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

ประชุม รอดประเสริฐ (2529, หน้า 48) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง การดำเนินงานในการรวบรวมแนวความคิดและข้อมูลต่างๆ เพื่อการจัดทำหรือร่างเป็นโครงการขึ้น และใช้ร่างโครงการนี้เป็นกรอบในการปฏิบัติงานในลักษณะที่ว่า จะเป็นอะไร ทำไปทำไม ทำเมื่อใด ทำที่ไหน ใครเป็นผู้ทำ และทำอย่างไร การวางแผนโครงการเป็นขั้นตอนแรกที่ผู้บริหารโครงการหรือผู้เกี่ยวข้องจะต้องจัดทำและสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น จึงจะทำให้การดำเนินงานหรือการบริหารโครงการเป็นไปด้วยดีและบรรลุถึงเป้าหมายของโครงการ

อุทัย บุญประเสริฐ (2532, หน้า 24) กล่าวว่า การวางแผน คือ เครื่องมือที่มีความสำคัญยิ่งของการบริหารที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ ถือได้ว่าเป็นงานตั้งแต่เริ่มแรก และเป็นงานต่อเนื่องโดยตลอดในกระบวนการบริหาร และการจัดการของหน่วยงาน หรือของระบบการบริหารองค์การทั้งระบบ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2536, หน้า 238) ได้กล่าวว่า การวางแผน คือ การวางรูปแบบภาวะที่ต้องการในอนาคตด้วยการกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือกิจกรรมที่เห็นว่าดีที่สุดสำหรับความสำเร็จตามที่ต้องการเป็นการสร้างสมมติฐานสำหรับอนาคต โดยการพิจารณาข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พยอม วงศ์สารศรี (2538, หน้า 65) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง ความพยายามที่เป็นระบบ เพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด สำหรับอนาคตเพื่อให้องค์การบรรลุผลที่ปรารถนา

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2547, หน้า 55) กล่าวว่า การวางแผนหรือการวางระบบ หมายถึง การกำหนดขั้นตอนการทำงานที่เป็นกระบวนการมาตรฐาน แต่ละขั้นตอนมีวิธีการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน เมื่อดำเนินการไปแล้วจะต้องบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

และเป็นปัจจุบัน ข้อมูลจากการบันทึกนี้จะนำไปสู่การตรวจสอบ ประเมินตนเอง และให้ผู้อื่นตรวจสอบได้

เทอร์รี่ (Terry, 1968, p. 157) ได้กล่าวว่า การวางแผน คือ การเลือก และเชื่อมโยงข้อมูลการตั้งและใช้สมมติฐานเกี่ยวกับอนาคตเพื่อคาดการณ์ และกำหนดกิจกรรมเสนอแนะ ซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่ผลที่ต้องการ

กูลิคส์ (Gulick, 1973, p. 13) กล่าวถึง การวางแผน คือ การวางเค้าโครงเกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องทำและวิธีการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่า การวางแผน หมายถึง การวางแผนทางการปฏิบัติงานที่จะกระทำในอนาคตที่เป็นระบบ เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2.1.2 ขั้นตอนและองค์ประกอบของการวางแผน

สนานจิตร์ สุนทรทรัพย์ (2524, หน้า 53-79) ได้กล่าวถึงการวางแผน มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นการวางแผน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังนี้ คือ

- 1) การประเมินความจำเป็น
- 2) การกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบาย
- 3) การกำหนดเป้าหมายและงบประมาณ
- 4) การกำหนดวิธีการ
- 5) การกำหนดวิธีประเมินผล
- 6) การจัดทำแผนงานและโครงการ

ขั้นที่ 2 ขั้นนำแผนไปปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังนี้

- 1) การเตรียมการก่อนการดำเนินการ
- 2) การลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินผล ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังนี้

- 1) การประเมินผล
- 2) การรายงานผล
- 3) การปรับแผน

ซุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536, หน้า 85) กล่าวว่า กระบวนการวางแผนงานในโรงเรียนจะเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ลำดับขั้นตอนกิจกรรมรวมทั้งบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในรูปหน่วยงานรับผิดชอบการวางแผนงานในโรงเรียน คณะกรรมการวางแผนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวางแผนในแต่ละขั้นตอนอย่างเหมาะสมชัดเจนและเป็นระบบ ในการวางแผนงานนั้นจะต้องมีขั้นตอนที่สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและมีระบบ ดังนี้

1. ขั้นการเตรียม ซึ่งประกอบด้วย การทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง กับแผนการจัดเตรียมงบประมาณ เพื่อการดำเนินการและการแต่งตั้งคณะกรรมการในการ ดำเนินการจัดทำแผน

2. ขั้นวางแผน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหาขององค์กร การจัดลำดับสำคัญของปัญหา การทำแผนงานและโครงการที่ผสมผสานกัน อย่างเหมาะสม การนำเสนอแผนงานต่อผู้เกี่ยวข้องเพื่อขอความเห็นชอบ

3. ขั้นการปฏิบัติตามแผน เป็นการนำแผนไปสู่การปฏิบัติตามลักษณะ กิจกรรมที่กำหนด โดยการประสานงานกับผู้รับผิดชอบดำเนินการ รวมทั้งการติดตามเพื่อแก้ไข ปัญหาและอุปสรรค

4. ขั้นการประเมินผล ปรับแผนและจัดทำแผนใหม่ เป็นการติดตามผล การปฏิบัติงานทั้งระหว่างดำเนินการและเมื่อสิ้นสุดโครงการ และนำผลการดำเนินงานมา วิเคราะห์เพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องหรือจัดทำแผนการดำเนินการใหม่

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2536, หน้า 238) ได้กล่าวถึงขั้นตอน ของการวางแผนไว้ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมาย หมายถึง การกำหนดความสำเร็จหรือสถานการณ์ ที่ต้องการสำหรับอนาคต

2. ประเมินความสามารถที่แท้จริง โดยพิจารณาสถานการณ์ที่เป็นจริง ในปัจจุบัน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนด

3. พิจารณาปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่จะสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรค ต่อความสำเร็จของเป้าหมาย

4. จัดทำแผนเป็นการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดสำหรับ ความสำเร็จของเป้าหมาย และกำหนดกิจกรรมขึ้นเป็นแผนงาน

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2538, หน้า 29) กล่าวว่า แผนงานที่มีประสิทธิภาพและ ได้ผลจะต้องมาจากกระบวนการวางแผนงานที่มีเหตุผลเป็นลำดับขั้นตอน ผู้วางแผนต้อง ดำเนินการใน 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ (ระบุปัญหา) เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการ วางแผน จึงต้องระมัดระวังไม่ให้วัตถุประสงค์ขัดแย้งกับนโยบายระดับสูงหรือแผนงานรวมของ องค์กร ควรพิจารณาว่าแผนงานใหม่จำเป็นหรือไม่ แผนงานที่มีอยู่แล้วสามารถใช้หรือแก้ไขได้ หรือไม่

2. รวบรวมข้อมูลและข้อจำกัด เป็นการรวบรวมเอานโยบายแผนงานที่มี อยู่แล้วรวมทั้งสิ่งที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าและข้อเท็จจริงของข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต่อ การวางแผน ในขณะที่ข้อจำกัดอาจได้แก่ นโยบายจำเพาะ กำหนดเวลา งบประมาณ หรือปัญหา แรงงาน

3. วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วางแผนจะต้องจัดระเบียบและแยกข้อมูลออกเป็น ส่วน ๆ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องจะถูกตัดทิ้งไป การวิเคราะห์อาจทำให้ผู้วางแผนต้อง รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมก็ได้

4. กำหนดแผนงานหลายแผน ผู้วางแผนจำเป็นต้องเลือกแผนงานที่ แตกต่างเท่าที่เป็นไปได้ ซึ่งสามารถจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ บางครั้งปรากฏว่าแผนงานที่ดี ที่สุดจะถูกมองข้ามไปเพราะเร่งร้อน จึงสมควรพิจารณากำหนดหลายขั้นตอนนี้ไว้ก่อน

5. เลือกแผนงานที่ดีที่สุดจากทางเลือกทั้งหมด ถือเป็นกระบวนการ ตัดสินใจที่ดีที่สุดของการวางแผน ถ้าขั้นตอนนี้ก่อนหน้าที่กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนนี้จะ เป็นขั้นตอนนี้ที่ง่ายที่สุดของกระบวนการทั้งหมด การเลือกแผนงานที่ดีที่สุดนั้น อาจใช้การวิเคราะห์ ปัญหา โดยการไต่ถามตรวจสอบต่อไปนี้

5.1 ทางเลือกแต่ละทางสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เพียงใด

5.2 ทางเลือกแต่ละทางมีผลกระทบต่อแผนงานและการปฏิบัติงานอื่น อย่างไร

5.3 มีความแตกต่างในเรื่องความยุ่งยากซับซ้อนระหว่างทางเลือก หรือไม่

5.4 ความยืดหยุ่นของแต่ละทางเลือก

5.5 ผู้ที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับแต่ละทางเลือกอย่างไรบ้าง

5.6 แต่ละทางเลือกต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และความช่วยเหลือมาก น้อยเพียงใด

5.7 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความเสี่ยงกับผลกำไรของแต่ละ ทางเลือกเป็นอย่างไร หรือในเรื่องผลกำไรกับการลงทุนเป็นอย่างไร

6. กำหนดแผนงานย่อย สิ่งนี้อาจจำเป็นหรือไม่ก็ได้ ถ้าแผนงานใหม่มี ความซับซ้อนก็ควรจะมีแผนงานสำหรับแต่ละงานหรือกิจกรรมสนับสนุน

7. ทำการติดตามผลขั้นตอนนี้เพื่อยืนยันว่าแผนงานมีการปฏิบัติ อย่างไร ได้ผลตรงตามเวลาหรือไม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการควบคุมที่แท้จริง

ศุภศักดิ์ พงษ์อนันต์, อารยา เจริญกุล, และวีณา โฆษิตสุรังคกุล (2541, หน้า 4-7) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการดำเนินการวางแผน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย วัตถุประสงค์ คือ ความต้องการของ แผนงาน ซึ่งเป็นแนวทางกว้าง ๆ ในเชิงคุณภาพ กำหนดวัตถุประสงค์ต้องชัดเจน และคำนึงถึง สิ่งเหล่านี้ คือ ควรเริ่มจากการระบุปัญหา แล้วแปลงปัญหามาเป็นวัตถุประสงค์ของแผน รู้ถึง สาเหตุต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดปัญหา จากวัตถุประสงค์ต้องสามารถกำหนดได้ว่าจะดำเนินการ อะไร เพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมาย ต้องสามารถรู้ได้ว่าต้องการผลลัพธ์อะไร ต้องสามารถกำหนด มาตรการเพื่อใช้วัดผลสำเร็จได้ โดยการเขียนวัตถุประสงค์ควรยึดหลัก SMART คือ S = Specific

ระบุชัดเจนมีขอบเขตที่แน่ชัด M = Measurable สามารถวัดและประเมินผลได้ A = Attainable สามารถบรรลุได้ R = Realistic ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง T = Time มีกรอบของเวลากำหนดไว้ เป้าหมาย คือ ความต้องการตามแผนงานซึ่งเป็นแนวทางที่เจาะจงเขียนในเชิงปริมาณและสามารถวัดผลได้ชัดเจน

2. วิธีดำเนินงาน คือ กิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ กิจกรรมทุกกิจกรรมที่ต้องทำควรแยกแยะให้ชัดเจนกำหนดผู้รับผิดชอบ และเวลาที่เริ่มต้นและสิ้นสุดของแต่ละกิจกรรม รวมทั้งพิจารณาถึงข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบที่มีในการดำเนินการตามแผนด้วย

3. ระยะเวลาในการดำเนินงาน คือ การระบุระยะเวลาเริ่มต้นของแผนงานจนถึงเวลาสิ้นสุด ในกรณีที่แผนงานนั้นมีหลายภารกิจ ก็สามารถลงรายละเอียดระยะเวลาของ แต่ละภารกิจที่ต้องปฏิบัติตามแผน ว่าแต่ละภารกิจนั้นต้องเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด

4. งบประมาณและทรัพยากรที่ต้องใช้ คือ การระบุถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ต้องใช้เพื่อดำเนินการตามแผนให้บรรลุผล โดยรวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับคน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทั้งหมด

5. ผู้รับผิดชอบ คือ บุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อความสำเร็จของแผนงานนั้น

6. การติดตามผล คือ การบริหารและวางแผนติดตามความก้าวหน้าแผนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน

7. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือ การระบุและชี้ถึงข้อดีต่าง ๆ ที่จะได้รับจากการดำเนินการตามแผน ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้รับอาจอยู่ในรูปตัวเงิน หรือไม่อยู่ในรูปตัวเงินก็ได้

คอฟแมน (Kaufman, 1972, p. 82) กล่าวว่า การวางแผนการศึกษา มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. กำหนดปัญหา
2. กำหนดแนวทางแก้ปัญหา
3. เลือกแนวทางแก้ปัญหา
4. นำแนวทางแก้ไขปัญหานั้นไปปฏิบัติ
5. ตรวจสอบประสิทธิภาพของการปฏิบัติ
6. ปรับปรุงแก้ไขผลของการปฏิบัติ

บังฮาร์ท, และ ทูลล์ (Banghart, & Trull, 1973, p. 18) ได้กำหนดขั้นตอนการวางแผน โดยมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. กำหนดปัญหา
2. กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา
3. จัดทำแผนเพื่อแก้ไขปัญหา
4. ประเมินแผนที่จัดทำ
5. สื่อสารแผนให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจ
6. นำแผนไปปฏิบัติ
7. ประเมินผลการปฏิบัติ

2.1.3 ขอบข่ายการวางแผนการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2543, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การวางแผนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย

1. กำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
2. กำหนดบุคลากรรับผิดชอบทุกแหล่งเรียนรู้
3. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่บุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
4. การสำรวจข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
5. โรงเรียนได้ใช้ข้อมูล สารสนเทศ ในการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้
6. จัดลำดับความจำเป็นและขั้นตอนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. มีโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างหลากหลาย
8. ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 16) ได้กล่าวถึง การวางแผน คือ จุดเริ่มต้นที่สำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียน และ ครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนร่วมมือกัน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรพื้นฐานของโรงเรียน หรือ มอบหมายให้คณะกรรมการสำรวจแหล่งเรียนรู้ดำเนินการ เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนและจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในระดับโรงเรียน โดยมีองค์ประกอบของการวางแผน ไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาหลักสูตรและความต้องการของครูและนักเรียน
2. กำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมาย
3. วางแผนร่วมกันระหว่างผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ
4. กำหนดโครงการ งานกิจกรรม การจัดแหล่งเรียนรู้
5. จัดทำแผนปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า การวางแผนการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนนั้น มีขอบข่ายการวางแผน ดังนี้คือ

1. การศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการของครูและนักเรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้
2. การวิเคราะห์หลักสูตรของสถานศึกษาที่ใช้ในปัจจุบัน
3. การสำรวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้โรงเรียนมีสารสนเทศเกี่ยวกับการจัดแหล่งเรียนรู้
4. การจัดเก็บรวบรวมสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนจำแนกเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้
5. การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอ
6. การกำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย การบริหารการจัดแหล่งเรียนรู้
7. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดแหล่งเรียนรู้
8. ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
9. ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
10. การกำหนดมาตรฐานการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ

2.2. การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการดำเนินงาน

2.2.1 ความหมายของการดำเนินงาน หรือ การปฏิบัติงาน (do) มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ดังนี้

ประชุม รอดประเสริฐ (2529, หน้า 9) กล่าวว่า การดำเนินงาน หมายถึง การจำแนกกิจกรรมออกเป็นส่วนย่อยๆ แล้วมอบหมายให้เป็นความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยภายในองค์กร และกำหนดตัวบุคคลและวิธีการในการประสานงาน ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

นิตย สัมมาพันธ์ (2535, หน้า 101) กล่าวว่า การดำเนินงาน หมายถึง การหาความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการ การลงมือดำเนินการแก้ปัญหาตามวิธีการที่ได้กำหนดเอาไว้ในแผน รวมถึงการรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์การดำเนินงาน

ศุภศักดิ์ พงษ์อนันต์, อารยา เจริญกุล, และวีณา ไชยิตสรังคกุล (2541, หน้า 7) กล่าวว่า การปฏิบัติงาน หรือ การปฏิบัติตามแผน เป็นการทำความเข้าใจแผนงานที่กำหนดขึ้น และมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบนำแผนนั้นไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งการปฏิบัติตามแผนจะสำเร็จได้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2547, หน้า 56) กล่าวว่า การดำเนินงาน หรือ การทำตามระบบ คือ การปฏิบัติงานต่างๆ ตามกระบวนการ วิธีการ และบันทึกข้อมูลที่จำเป็นอันเกิดมาจากการปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในบันทึกมาตรฐานของทุกคนในองค์กร หรือที่รับผิดชอบในระบบแต่ละระบบ อย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า การดำเนินงาน หรือ การปฏิบัติงาน หมายถึง การทำความเข้าใจ และมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบไปปฏิบัติ บันทึกข้อมูล และดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายตามที่กำหนดไว้

2.2.2 ขอบข่ายการดำเนินงานการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2543, หน้า 7) ได้กล่าวถึง แนวทางการดำเนินงาน ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ควรประกอบด้วย

1. จัดประชุม อบรมให้ความรู้แก่บุคลากรผู้รับผิดชอบ
2. เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
3. ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
4. มีการใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
5. ใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 16) ได้กล่าวถึง แนวทางการดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงาน เพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า ต่อผู้เรียนมากที่สุด โรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การพัฒนาบุคลากร
2. การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ สื่อเทคโนโลยี
3. การจัดเก็บให้เป็นระบบ
4. ผลិតคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้
5. การจัดให้บริการ
6. การจัดกิจกรรมแนะนำการใช้และรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้
7. นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล

สรุปได้ว่า การดำเนินงานการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีขอบข่ายดังนี้

1. การจัดทำโครงการเพื่อบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้
2. การประชุมชี้แจงแก่บุคลากรทำความเข้าใจในรายละเอียดของแผนการจัดแหล่งเรียนรู้
3. การประสานการทำงานกับวิทยากรในท้องถิ่น
4. การประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนทรัพยากร
5. การจัดเตรียมบุคลากรดำเนินการแหล่งเรียนรู้
6. การจัดหาสถานที่จัดทำแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
7. การจัดสรรงบประมาณเพื่อบริหารโครงการแหล่งเรียนรู้
8. การจัดทำและจัดหาสื่อประกอบแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ
9. เครือข่ายการจัดทำแหล่งเรียนรู้มีความเหมาะสม

10. การกำหนดระเบียบการบริการแหล่งเรียนรู้ที่ชัดเจน
11. การจัดทำแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้
12. การจัดกิจกรรมรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้
13. การจัดระบบดูแล รักษาและบำรุงแหล่งเรียนรู้
14. การจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ที่เป็นปัจจุบัน
15. การประชาสัมพันธ์การจัดแหล่งเรียนรู้อย่างทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายที่

จะบริการ

2.3. การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการตรวจสอบ

2.3.1 ความหมายของการตรวจสอบ (check) มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการตรวจสอบ ดังนี้

ประชุม รอดประเสริฐ (2529, หน้า 49) กล่าวว่า การควบคุม หมายถึง การตรวจสอบ ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการแต่ละกิจกรรม หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ความสำเร็จของโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การควบคุมยังรวมไปถึงการจัดทำรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ และเป็นการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่โครงการไปในตัว

นิตย สัมมาพันธ์ (2535, หน้า 102) กล่าวว่า การตรวจสอบ หมายถึง การติดตามประเมินผล หรือการตรวจสอบการปฏิบัติงาน เพื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ตรวจสอบผลลัพธ์ของการดำเนินงานเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน หรือตรวจสอบผลการแก้ไขปัญหาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่วางไว้

ศุภศักดิ์ พงษ์อนันต์, อารยา เจริญกุล, และวิณา โฆษิตสรังคกุล (2541, หน้า 9) กล่าวว่า การตรวจสอบ หมายถึง การตรวจติดตาม และการวัดผลความก้าวหน้าของแผนงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดัง ๆ โดยไม่ได้หมายถึงการจับผิด

สรุปได้ว่า การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการตรวจสอบ หมายถึง การติดตามการปฏิบัติงาน ปรับปรุงแก้ไข เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งจัดทำรายงานผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน

2.3.2 ขอบข่ายการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการตรวจสอบ

กรมสามัญศึกษา (2543, หน้า 8) ได้กล่าวถึง การกำกับ ติดตาม และการตรวจสอบแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วย

1. กำหนดเป้าหมายความสำเร็จแหล่งเรียนรู้
2. แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
3. กำหนดวิธีและขั้นตอนการตรวจสอบ
4. สร้างเครื่องมือวิเคราะห์ รวบรวมข้อมูลในการตรวจสอบ

5. ทบทวน ตรวจสอบการดำเนินงานเป็นระยะเพื่อการพัฒนาปรับปรุง
6. จัดทำรายงานผลการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
7. นำเสนอผลงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 16) ได้กล่าวว่า ในการใช้แหล่งเรียนรู้จะต้องมีการตรวจสอบ เพื่อสรุปรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ สถิติการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการ เพื่อให้ทราบความสำเร็จในการดำเนินงาน เป็นระยะๆ ตลอดการดำเนินงาน โดยวิเคราะห์ผลว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่ หรือยังมีปัญหาข้อบกพร่องอย่างไร การตรวจสอบในการดำเนินงาน โรงเรียนมีขั้นตอนการตรวจสอบ ดังนี้

1. กำหนดกรอบการตรวจสอบ
2. การตรวจสอบ
3. สรุปผลและจัดทำรายงาน

วิธีการและหลักการตรวจสอบการใช้แหล่งเรียนรู้ นั้น ต้องอาศัยข้อมูลที่รวบรวมไว้ และใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี และต้องมีหลักการและแนวทางในการตรวจสอบ คือ

1. การตรวจสอบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
2. การตรวจสอบแหล่งเรียนรู้ควรกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
3. คุณค่าของการตรวจสอบการใช้แหล่งเรียนรู้อยู่ที่การนำผลการตรวจสอบ

ไปใช้พัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น และเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่แล้วมา

สรุปได้ว่าการตรวจสอบการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีขอบข่ายดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์การตรวจสอบและประเมินผลการจัดทำแหล่งเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน
2. การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดทำแหล่งเรียนรู้
3. คณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้
4. การใช้วิธีการตรวจสอบและประเมินผลโครงการจัดทำแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและครอบคลุม
5. การใช้เครื่องมือในการตรวจสอบและประเมินผลจัดทำโครงการจัดทำแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
6. การจัดทำเพื่อปฏิทินการตรวจสอบและติดตามการจัดแหล่งเรียนรู้
7. การตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลโครงการจัดทำแหล่งเรียนรู้ทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการและหลังการดำเนินงาน
8. การรวบรวมและบันทึกปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

9. การจัดทำสถิติ ข้อมูล และรายงานสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกเดือน

10. การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานเป็นเอกสาร เพื่อรายงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาสัมพันธ์กับสาธารณชนทั่วไป

2.4 การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการปรับปรุงพัฒนา

2.4.1 ความหมายของการปรับปรุงพัฒนา (act) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการปรับปรุงพัฒนา คือ

นิตย สัมมาพันธ์ (2535, หน้า 103) ได้ให้ความหมายของการปรับปรุงและพัฒนา (act) หมายถึง การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย หรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหปัจจุบัน และป้องกันปัญหาในอนาคต แล้วจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานไว้เพื่อป้องกันมิให้ปัญหาเดิมกับคืนสภาพ

สถาบันวิจัยและพัฒนาการศึกษา (2547, หน้า 56) กล่าวว่า การปรับปรุงและพัฒนา หมายถึง การนำผลการตรวจสอบมาแก้ไขและพัฒนา ระบบ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนกระบวนการ วิธีการ หรือบันทึกส่วนใดส่วนหนึ่งให้ดีขึ้นจนเป็นระบบคุณภาพที่ผดุงไว้จนเป็นวัฒนธรรมของการทำงานเชิงคุณภาพขององค์กรต่อไป

สรุปได้ว่า การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนด้านการปรับปรุงและพัฒนา หมายถึง การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ดำเนินการแล้วไม่เป็นไปตามแผน และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหปัจจุบัน และป้องกันปัญหาในอนาคต แล้วจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน

2.4.2 ขอบข่ายการปรับปรุงพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 58-59) ได้กล่าวว่า การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ การนำปัญหาหรืออุปสรรคจากการศึกษาข้อมูลมาวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และหากประสบความสำเร็จก็วางแผนปรับปรุงพัฒนาให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร (2545, หน้า 39) กล่าวว่า การปรับปรุงและพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ การนำผลจากสรุปรายงานการใช้แหล่งเรียนรู้รวมทั้งปัญหาอุปสรรคมาปรับปรุงแก้ไขการใช้แหล่งเรียนรู้ให้ดีขึ้น และถ้าประสบผลสำเร็จก็ต้องวางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

สรุปได้ว่า การปรับปรุงพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีขอบเขตการดำเนินงานเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการเรียนรู้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลการประเมินการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
2. การจัดประชุม สัมมนาของบุคลากรที่รับผิดชอบ เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและกำหนดข้อเสนอแนะในแต่ละปีการศึกษา

3. การจัดหาผู้เชี่ยวชาญสำหรับการจัดแหล่งเรียนรู้แต่ละประเภทเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาโครงการทุกโครงการ
4. การจัดลำดับความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
5. บุคลากรทุกฝ่ายของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้
6. การนำผลการประเมินที่ไม่บรรลุเป้าหมายของการจัดแหล่งเรียนรู้มาปรับปรุงแก้ไข
7. การนำผลการประเมินการจัดแหล่งเรียนรู้มาปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
8. การวิจัยประสิทธิภาพการจัดแหล่งเรียนรู้
9. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ตามผลการประเมินโครงการอย่างต่อเนื่อง
10. การจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ตามความต้องการของครูและนักเรียน โดยนำผลการวิจัยมาเป็นพื้นฐานประกอบการตัดสินใจ

จากการศึกษาแนวการดำเนินงานการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสรุปได้ว่า โรงเรียนควรดำเนินการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าของนักเรียน มีองค์ประกอบ คือ การวางแผนจัดแหล่งเรียนรู้ การดำเนินงานจัดแหล่งเรียนรู้ การตรวจสอบจัดแหล่งเรียนรู้ และการปรับปรุงพัฒนาจัดแหล่งเรียนรู้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ในการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

อนันต์ นามทองตัน (2534, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ พบว่า แหล่งเรียนรู้ด้านกายภาพทั้งในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ มีระดับการปฏิบัติในเรื่องการสร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นลำดับสูง แหล่งเรียนรู้ในด้านการจัดกิจกรรมทางวิชาการมีการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดตกแต่งและดูแลรักษาห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ด้านการบริหาร พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีระดับการปฏิบัติในเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน้าสาธารณสุขมาให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนอย่างทั่วถึงเป็นลำดับสูง

พิชยา นันทวิเชตพงษ์ (2536, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้แหล่งชุมชน ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่า แหล่งชุมชนที่ครูควรใช้มากที่สุด คือ ห้องสมุดโรงเรียน ครูใช้แหล่งชุมชน ในเวลาเรียน วิธีการที่ครูใช้ คือ ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งชุมชน ค้นคว้าหาความรู้ที่เพิ่มเติมและสำรวจชุมชน กิจกรรมก่อนและหลังการใช้แหล่งชุมชน คือ การสรุปร่วมกันและอภิปรายร่วมกัน ปัญหาในการใช้แหล่งชุมชน ผู้ปกครองไม่สนับสนุน ระเบียบการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ไม่คล่องตัว ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้แหล่งชุมชนในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

เจริญชัย งานไว (2538, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินการ 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านวิชาการ และด้านการบริหารการจัดการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูอาจารย์มีการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นนักเรียนที่มีความคิดเห็นว่าเป็นปฏิบัติในระดับปานกลาง และมีผลกระทบต่อครูอาจารย์ นักเรียนในทางบวก โดยภาพรวมค่อนข้างอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการจัดการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมนั้น มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 3 ด้าน ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ และนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก

บรรเลง รอดแดง (2539, สรุปผลการศึกษา) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ในโรงเรียนสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2536-2538 พบว่า การพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนสมุทรปราการ ในทัศนะของนักเรียนพบว่า กลุ่มรวมทั้งหมดมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับสูง และเมื่อพิจารณาจำแนกกลุ่มนักเรียน ตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนสมุทรปราการอยู่ในระดับสูงทั้งหมด ทั้งเมื่อพิจารณารายงานทุก ๆ ด้าน ผลดังกล่าวเนื่องมาจากโรงเรียนได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านทั่วไป ด้านวิชาการ และด้านบริการ อย่างต่อเนื่อง และประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เป็นอย่างดี จากเหตุและผลดังกล่าวทำให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสมุทรปราการที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้มีสภาพที่ดีขึ้นตลอดระยะเวลา 3 ปีการศึกษา และการดำเนินการเป็นไปอย่างเป็นระบบและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างดี

ประเสริฐ ศรีอุทธา (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ตามลำดับ คือ ด้านความสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อม ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ส่วนปัญหาอุปสรรคในการจัด

กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับดังนี้ คือ ด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา และด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

วิหาร์ ใจเสรี (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาสถานศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร พบว่า การดำเนินงานและปัญหาการพัฒนาสถานศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา อยู่ในระดับ "ปานกลาง" ทุกด้าน ส่วนข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานพัฒนาสถานศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาอยู่ในระดับ "มากที่สุด" คือ ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน นอกจากนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด

สมศรี ตักดีรุ่งพงศากุล (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน กิจกรรมที่จัดมากได้แก่ การจัดทำแผนหรือโครงการระยะ 1 ปี การทำความสะอาด การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ด้านการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้บุคลากร โดยการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้านการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมศึกษา มีการเตรียมสื่อและอุปกรณ์การเรียน รวมทั้งการจัดหาเอกสาร และการจัดหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน และด้านการเป็นผู้นำและความร่วมมือกับชุมชน จัดการประชุม อบรมให้คำแนะนำแก่ชุมชนในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมและรักษาความสะอาด

เสริมทรัพย์ วรปัญญา (2543, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดห้องสมุดของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในส่วนภูมิภาคจากผู้บริหารและบรรณารักษ์ ในปีการศึกษา 2542 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดห้องสมุด งานบริการห้องสมุดเป็นห้องเฉพาะ มีขนาด 1 ห้องเรียน มีบุคลากรปฏิบัติงานห้องสมุดขึ้นตรงกับครูใหญ่ บรรณารักษ์ ปฏิบัติงานห้องสมุดและสอน บุคลากรมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่ไม่มีคณะกรรมการห้องสมุด ครูภักดิ์ หนังสือ วัสดุไม่ตีพิมพ์ จัดบริการไม่หลากหลาย มีการประชาสัมพันธ์และการจัดนิทรรศการห้องสมุด งานเทคนิคจัดไม่ครบทุกรายการ วัสดุสารนิเทศได้จากการจัดซื้อและบริจาค มีการประทับตราและลงทะเบียนหนังสือเพื่อให้บริการ งานบริการมีบริการยืม-คืน การตอบคำถามและช่วยค้นคว้า การแนะนำและช่วยเหลือในการอ่าน และปัญหาการจัดการห้องสมุด งานบริการห้องสมุดมีขนาดเล็กคับแคบ การจัดเก็บสถิติและการจัดทำรายงานห้องสมุดไม่เป็นปัจจุบัน วัสดุครุภัณฑ์มีไม่เพียงพอ ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอ งานเทคนิคไม่ได้จัดทำบรรณานุกรม ไม่ได้จัดทำดัชนีวารสาร ไม่ได้จัดทำบรรณานิทรรศน์ งานบริการไม่มีการจัดกิจกรรมเพราะขาดเจ้าหน้าที่ผู้มาให้บริการน้อย นักเรียนให้ความสนใจในกิจกรรมน้อย

ปรีชา มาละวรรณโณ (2545, หน้า 52-58) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ในด้านวิชาการ และ ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมวิชาการ คุณภาพอยู่ในระดับพอใช้

ปัญหาในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง โดยภาพรวมและรายด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ ด้านงบประมาณและวัสดุครุภัณฑ์ ด้านบุคลากรและการให้บริการ ด้านอาคารสถานที่ และด้านการบริหารจัดการ สำหรับความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางโดยภาพรวมและรายด้าน มีความต้องการอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ คือ ด้านงบประมาณและวัสดุครุภัณฑ์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร และการให้บริการ

วิทยา บุญศรีนุ้ย (2545, หน้า 67-70) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชัยบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูประถมศึกษาต่อการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนอยู่ในระดับมาก จำนวน 4 รายการ คือ 1) สวนสมุนไพร 2) สวนพฤกษศาสตร์ 3) ป่าธรรมชาติ หรืออุทยานแห่งชาติ 4) พิพิธภัณฑ์สถานศึกษา เรื่องที่เห็นด้วยเป็นอันดับ 1 ของแต่ละรายการ คือ จัดให้มีสวนสมุนไพรขึ้นในโรงเรียน จัดให้มีสวนพฤกษศาสตร์ในบริเวณโรงเรียน จัดให้มีการอนุรักษ์ป่า พานักเรียนไปทัศนศึกษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากพิพิธภัณฑ์สถานศึกษา และเห็นด้วยในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน 2 รายการ คือ 1) สวนสาธารณะ 2) สวนป่าชุมชน เรื่องที่เห็นด้วยเป็นอันดับ 1 ของแต่ละรายการ คือ จัดให้มีกิจกรรมรายการต่างๆ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้เวลาหลังเลิกเรียนเล่นดนตรี การละเล่น และอื่นๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ จัดให้มีการฟื้นฟูและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการรักษาความสมดุลเพื่อความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 รายการ คือ 1) ห้องสมุด 2) ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และห้องปฏิบัติการทางภาษา 3) ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ 4) สนามกีฬา 5) แปลงเกษตรเรียนเพาะชำในโรงเรียน เรื่องที่เห็นด้วยเป็นอันดับ 1 ของแต่ละรายการ คือ จัดให้มีห้องสมุดที่มีมาตรฐานขึ้นในโรงเรียน ให้บุคลากรมีความรู้และทักษะในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางภาษาและคอมพิวเตอร์ จัดให้มีห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ขึ้นในโรงเรียน มีวัสดุและอุปกรณ์การศึกษาทุกประเภทครบถ้วนเพียงพอ พร้อมใช้ตลอดเวลา และมีการบำรุง ดูแลรักษา ซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือ การเกษตรให้พร้อมใช้ตลอดเวลา

สิริยุพา ศกุนตะเสฐียร (2545, หน้า 93-95) ได้วิจัยเรื่องการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการดำเนินการ การปรับปรุงแก้ไข และการตรวจสอบ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษมีการบริหาร

การใช้แตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลกับโรงเรียนที่ตั้งนอกเขตเทศบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับความต้องการใช้แหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้บริหารโรงเรียนทุกโรงต้องการใช้ตรงกันทั้ง 4 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ ต้นไม้ อากาศ แสงแดด และดิน แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล สมาคม ได้แก่ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำท้องถิ่น ศิษย์เก่า และคหบดี ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สถาบัน หน่วยงาน ได้แก่ วัด โบสถ์ สุเหร่า หรือ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สถานประกอบการ มหาวิทยาลัย และแหล่งเกษตรกรรม ส่วนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยี กิจกรรม วัฒนธรรม และประเพณี ได้แก่ กิจกรรมสันทนาการ เทคโนโลยีพื้นบ้าน ตำรา เอกสารทางวิชาการ ประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ผู้บริหารทุกโรงต้องการใช้ตรงกัน คือ ห้องสมุดโรงเรียน และรองลงมาเป็นสวนสมุนไพร ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการภาษา ห้องแนะแนว และพิพิธภัณฑ์ ตามลำดับ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

วานโซซิก (Nwanosike, 1990, p. 2286-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจทรัพยากรของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศคาเมอรูนเพื่อหาวิธีในการปรับปรุงแก้ไข โดยผู้วิจัยได้สำรวจสภาพของทรัพยากรของห้องสมุดในรายละเอียดต่างๆ ดังนี้ คือ ด้านหนังสือ วารสารและนิตยสาร ทรัพยากรสื่อดิจิทัล อุปกรณ์และอุปกรณ์ต่างๆ การเงิน การจัดการ และการบริการ โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าบรรณารักษ์ ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ด้านทรัพยากร ห้องสมุดโรงเรียนทั้งหมดที่ได้สำรวจขาดแคลนทรัพยากรเป็นอย่างมาก ซึ่งได้แก่ หนังสือ อุปกรณ์ นิตยสาร วารสาร และสื่อดิจิทัล ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีโต๊ะทำงานของบรรณารักษ์ที่เหมาะสม ขนาดที่นั่งอ่านหนังสือและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียน รวมทั้งขาดวัสดุอุปกรณ์พื้นฐานที่ใช้ในงานห้องสมุด ด้านบุคลากร ห้องสมุดโรงเรียนทั้งหมดขาดบุคลากรที่มีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ ห้องสมุดจำนวนน้อยมากที่บรรณารักษ์จะทำงานเต็มเวลา และมีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ ด้านงบประมาณ ห้องสมุดโรงเรียนเกือบทั้งหมดได้รับงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงาน งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการแก้ไขสภาพการดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในแถบทวีปเอเชียและแอฟริกาใต้ เพราะประเทศเหล่านี้มีหลักการและนโยบายห้องสมุดที่คล้าย ๆ กับห้องสมุดในประเทศคาเมอรูน

เซ็ง (Tzeng, 1991, p. 3545-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้ห้องสมุดต่อมาตรฐานของบุคลากรห้องสมุดในโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไต้หวัน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไต้หวัน มีความเห็นว่าคุณสมบัติที่บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนควรมี คือ ความรับผิดชอบในการทำงานห้องสมุด ควรมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะจัดห้องสมุดเพื่อให้บริการผู้ใช้ นอกจากนี้ควรมีความสามารถ

ด้านการสอนการใช้ห้องสมุดอีกด้วย บรรณารักษ์ต้องสร้างทักษะการใช้ห้องสมุดให้นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีทักษะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

เบิร์คส์ (Burks, 1994, p. 196) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและการส่งเสริมการใช้ห้องสมุดของโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 แห่ง ในมลรัฐเท็กซัสตอนเหนือ พบว่า ครูมีบทบาทและอิทธิพลต่อนักเรียนในการใช้ทรัพยากรห้องสมุด ซึ่งครูจำนวนมากยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าของหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน บรรณารักษ์และครูต้องทำงานสัมพันธ์กันมากขึ้น นอกจากนี้บรรณารักษ์ต้องส่งเสริมให้ทุกคนใช้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของโรงเรียนเพิ่มขึ้น ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าข้อมูลจากวัสดุห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ห้องสมุดมีความพร้อมมีคุณค่าสอดคล้องกับวิชาการของโรงเรียนและประสานงานกับครูผู้สอนให้นักเรียนเข้าไปใช้ห้องสมุดในการจัดการเรียนการสอน จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า บรรณารักษ์นอกจากการปฏิบัติงานส่งเสริมให้ทุกคนได้ใช้วัสดุห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องประสานงานร่วมมือกับครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนโดยการใช้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าอีกด้วย

แมคอัลลิสเตอร์ (McAllister, 1994, p. 1682-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากห้องสมุดไปสู่ห้องสมุดสื่อโรงเรียนหรือศูนย์วิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนได้รู้ถึงโครงสร้างและการดำเนินงานของศูนย์สื่อที่จัดในโรงเรียนซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับศูนย์วิชา คือ ครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสื่อ นั้น นักวิชาการได้ตระหนักว่าการใช้สื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ มีส่วนช่วยให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมาย จึงจำเป็นต้องรู้ถึงการปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ใช้ทุกคน

เกลเคิน (Grehlken, 1994, p. 338-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของห้องสมุดในโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 แห่ง ทางใต้ของมลรัฐคาโรไลนา (Carolina) โดยศึกษาบทบาทของห้องสมุดในเชิงปริมาณและคุณภาพ บทบาทของผู้เชี่ยวชาญสื่อและความรู้ความเข้าใจในการให้บริการห้องสมุดในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้ง 3 แห่ง ว่าเป็นที่ยอมรับของนักเรียนในการนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจากครู ผู้เชี่ยวชาญสื่อ (บรรณารักษ์) ผู้บริหารและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนประสบผลสำเร็จโดยการสนับสนุนของผู้บริหารและการดำเนินงานของผู้เชี่ยวชาญสื่อในการจัดหาและรวบรวมวัสดุห้องสมุดให้ตรงตามหลักสูตรและความสนใจของนักเรียน ส่งเสริมการใช้ห้องสมุดด้วยการจัดบรรยากาศให้ดึงดูดความสนใจให้เข้าใช้ห้องสมุด ความสะดวกสบายในการศึกษาค้นคว้า จัดพื้นที่ภายในห้องสมุดให้มีอิสระในการใช้ สามารถค้นคว้าได้ตามความต้องการและการปลูกฝังให้นักเรียนรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองทั้งในโรงเรียนและการศึกษาดนตรีชีวิต

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่าโรงเรียนเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้มีการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับ

นักเรียน ครูอาจารย์ และผู้บริหารโรงเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ในโรงเรียน สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้แตกต่างกับโรงเรียน
ขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านการดำเนินงานมีปัญหาในการใช้
แหล่งเรียนรู้ การขาดแคลนทรัพยากรในด้านสื่อวัสดุสิ่งพิมพ์ อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ งบประมาณ
และบุคลากรที่มีความรู้โดยเฉพาะงานห้องสมุด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี